OMNES VIAE ROMAM DUCUNT

INHOUD

1. Voorwoord van de hoofd-redacteur

7. Lezersbijdrage Bea Beumers

8. Het testimonium voor pelgrims, vroeger en nu

11. Kleine pelgrimage naar de zon

13. Lezersbijdrage Jan Vrouenraets

14. Interview met Pierluigi Cappelletti

2. Interview met Lidewey van Noord

24. Reisboekhandel Alta Via

6. Bent u dan niet bang, zo alleen in het bos...?

18. Lezersbijdrage Aad de Geus

19. Wijsheden langs het pelgrimspad

23. Lezersbijdrage Henk Sieben

27. Lezersbijdrage Annemarie Brekelmans

28. Pelgrimeren in eigen land, deel 9

31. Over pelgrims, vagebonden en andere landlopers

35. De veelzijdige fietswereld van Henrik Kos

39. Waarom? Daarom!

40. Ontmoetingsdag

41. Lezersbijdrage Sandra Hakkens + **colofon**

Voorwoord van de hoofdredacteur

Een geliefd tussenstation

Met ons gezinnetje van drie meiden en twee jongens reden wij al in 1959 voor het eerst in een propvol geladen Opel Kadett met imperial over de Gotthardpas naar Italië. Bijna elke zomer daarna werd de tocht opnieuw ondernomen.
Elk jaar zakten we steeds zuidelijker de laars in, totdat we bij het meer van Bolsena aankwamen. Verder zuidelijker hoefde niet, want dit was het paradijs op aarde. Een simpele camping aan het meer met het schoonste zwemwater van Europa, vele prachtige oude stadjes in de omtrek en vooral: Rome - vaders grote liefde - op één dag heen-en-terug te bezoeken. Dat laatste gebeurde dan ook gedurende ons jaarlijks verblijf van drie weken op camping La cappelletta meerdere keren. Bolsena als tussenstation naar Rome, ook op mijn pelgrimstocht vele jaren later: mooier kan je het niet hebben.
Toen ik deze zomer per telefoon een gesprek voerde met onvermoeibaar fietsfanaat Henrik Kos (voor het interview met hem op pagina 35) vertelde hij over zijn vaste caravan op een camping ongeveer honderd kilometer ten Noorden van Rome. Dat was al jarenlang zijn vertrouwde tussenstation op zijn talloze fietstochten door Italië. Ik vroeg hem: “waar is die camping dan?” Het antwoord: Bolsena. En de camping ligt pal naast “de mijne”, langs de eeuwenoude Via Cassia. Ook voor Henrik is een bezoek aan Rome niet volledig zonder voorafgaand verblijf aan zijn geliefde meer van Bolsena.

Verder krijgen in dit najaarsnummer van OMNES veel vrouwen het woord, allen solowandelaars. Everdiene Geerling gaat op pagina 2 in gesprek met lotgenoot en geestverwant Lidewey van Noord over het wandelen-als-vrouw-alleen. Maar ook beschrijft ze in haar onvervalst authentieke en aanstekelijke stijl haar vreugde nu ze deze zomer – na anderhalf jaar stilstand - weer op pad mocht (pagina 39). Ook powerladies Titia Meuwese (pagina 6), Erica van Baren (pagina 11) en teja van hoften (pagina 31) doen verslag van hun ervaringen met het solo-wandelen. Op pad gaan met een vast maatje (man of vrouw, te voet of per fiets) is natuurlijk fantastisch, maar deze verhalen moeten toch voelen als een steuntje in de rug voor de vrouwen die nog twijfelen of ze het ook alleen zouden aandurven.

Mede namens de vrouwen én de mannen van de redactie wens ik u veel lees- en kijkplezier en een mooi najaar en winter met ruimte voor nieuwe plannen.
Hopelijk tot ziens op onze landelijke Najaarsbijeenkomst, 13 november a.s. in Heeswijk Dinther.

Arnoud Boerwinkel
Hoofdredacteur OMNES

EVERDIENE GEERLING

Long-covid dwong solo-reizigster Lidewey van Noord in de ruststand

‘Ik kan inmiddels weer een half uur wandelen; daar ben ik al heel blij mee’

Foto Lode Greven

In het afgelopen voorjaar had ik een afspraak gemaakt voor een interview met Lidewey van Noord, auteur van onder andere *Alleen op avontuur*, op dat moment wonend in Noord-Italië. Zowel Nederland als Italië zaten toen in een gedeeltelijke *lockdown* en we zouden elkaar via Skype spreken. Lidewey werd echter ziek. Ze kreeg Corona. Langdurig, zo bleek. Nu spreek ik haar alsnog, wederom via Skype, ook al woont ze weer in Nederland. Mijn eerste vraag: hoe gaat het ermee?

'Ik ga vooruit, maar de stapjes zijn frustrerend klein. Ik ben nu zeven maanden verder en ik kan inmiddels weer een half uur wandelen, daar ben ik al heel blij mee, maar het is natuurlijk nog niets vergeleken met de tochten die ik maakte voordat ik ziek werd. Ik merk dat ik weer wat helderder kan denken en ik heb iets meer energie, maar een gesprek voeren en tegelijkertijd koffie zetten gaat nog steeds niet.' Al haar plannen staan *on hold*. Met dromen en lezen probeert ze deze levend te houden. 'Het is wel confronterend, zo lang ziek zijn. Ik merk ook dat ik het moeilijk vind om bijvoorbeeld naar televisieprogramma's te kijken die over reizen en wandelen gaan. Ik ben helemaal niet jaloers, maar afgelopen maanden heb ik het gevoel gehad jaloers te zijn. Jaloers op mensen die spontaan de trap oplopen.'
Ik ben er even stil van. Het was voor mij twee jaar niet mogelijk te reizen. Als het meezit vertrek ik over een paar weken naar Italië om weer te gaan wandelen. En ik moet er bijna van huilen als ik daar alleen al aan denk. Als ik bedenk hoe gelukkig ik word dat ik weer mag. Maar wat zeur ik nou?

Reizen met een doel of dolen
Lidewey schreef het boek *Pellegrina, een Italiaanse wielerbedevaart*. Het is een boek vol verhalen over wielrenners en Italië. Ik vertel Lidewey dat ik werkelijk niets van wielrennen weet maar dat ik het boek ook voor niet-wielrenfanaten boeiend vond. Ik heb het gelezen vanuit mijn ervaringen met pelgrimstochten. Lidewey is een actieve wandelaar en een passieve fietser.
Ik vertel haar dat ik niet alleen de titel *Pellegrina* mooi vind, maar ook het woord op zich.
'Ben jij een pellegrina?' vraag ik haar. Het duurt even voor ze antwoord geeft.
'Ik heb toen ik het boek schreef veel nagedacht over het verschil tussen bedevaart en zwerven. Het verschil is volgens mij of je een doel hebt, of dat je aan het dolen bent. Ik denk dat ik van beide iets in me heb. Ik hou heel erg van onderweg zijn, of ik nou in de trein zit, aan het wandelen of aan het fietsen ben. Onderweg zijn zorgt ervoor dat je in het nu bent en dat is het mooiste dat er is. Omdat je niet bezig bent met waar je vandaan komt en waar je heengaat, maar puur met het onderweg zijn. Daar komt mijn reislust vandaan. In 2011 heb ik mijn vaste baan opgezegd en daarna heb ik veel langere periodes in het buitenland gezeten. Voor *Pellegrina* om het boek te maken, maar ook puur als reizen. Ik ben langer dan een jaar in Australië geweest, negen maanden in Nieuw-Zeeland, een half jaar in Colombia, drie jaar in Italië. Niet steeds op dezelfde plek, maar onderweg zijn. Dus in die zin past pellegrina ook bij mij. Ik kan soms nog niet helemaal de vinger leggen op wat ik wil bereiken, of waar ik heen wil. En dat zit ook in pellegrina. Het boek is misschien meer een zoektocht dan een bedevaart. Ik ga naar die plekken toe wat het een bedevaart maakt, maar er zit geen hoger plan achter van "dat wil ik bereiken", of "dit wil ik uitzoeken". In die zin zie ik mezelf dus niet erg als een pelgrim, omdat ik het idee heb dat pelgrims juist heel erg een doel hebben.'

Iets van een pelgrim
Ik onderbreek Lidewey om te zeggen dat juist pelgrimeren niet om het einddoel gaat, maar om de weg ernaartoe. Als je alleen maar gaat om het doel Rome te halen, is dat een beetje jammer van de hele tocht. Je bent langer onderweg dan dat je je doel bereikt.
'Ja, natuurlijk', gaat ze verder. 'Maar vanuit de christelijke traditie zit er ook een louterende gedachte in; een doel om de tocht te ondernemen. Dat heb ik zelf niet zo. Ik hoef niet een ander inzicht te krijgen, of iets te bereiken. Dat is voor mij niet de motivatie. Het is het avontuur. Ben ik dan een pelgrim of niet? Er zit wel iets van een pelgrim in me, maar ik zou mezelf niet een pelgrim noemen.'

> Onderweg zijn zorgt ervoor dat je in het nu bent en dat is het mooiste dat er is

Samen mijmeren we verder wat je tot een pelgrim maakt. Fietsen of wandelen, alleen of in een groep, slapen in een hotel of op een matje, een dag, week of maanden onderweg zijn? Wanneer gaat een tocht over in een pelgrimstocht? Lidewey concludeert uiteindelijk dat dat voor haar toch afhangt van de intentie waarmee je op pad gaat. 'Toen ik die twee dagen wandelde naar de geboorteplaats van de wielrenner en over de wegen liep waarop hij trainde, voelde dat voor mij wel als een pelgrimstocht. Omdat ik met hem in gedachten naar die omgeving keek. Dat komt meer in de buurt van een pelgrimstocht dan een ommetje of een week wandelen in de Dolomieten.'

Alleen op avontuur
Lidewey gaat het liefst alleen op stap en schreef daarover het boek *Alleen op avontuur*. 'Wat is voor jou de reden om alleen op reis te gaan?', vraag ik haar. 'Wat biedt het je, wat geeft het je?'
'Het is een manier van ontspannen', antwoordt ze, 'zeker als het voor langere tijd is. Als je alleen reist, kun je helemaal je eigen plan trekken en op je eigen ritme reizen. Dat is een enorme vrijheid. Je kunt impulsief beslissingen nemen en heel erg luisteren naar je behoefte: wil ik blijven, wil ik

In Nieuwsbrief 51 schreef Everdiene Geerling een boekbespreking van "Alleen op avontuur". Zie: www.pelgrimswegen.nl/nb51-alleen-op-avontuur/

weggaan? Als je met z'n tweeën bent maak je altijd een plan. Bovendien heb ik behoefte om alleen te zijn, om energie te krijgen, om bij te komen. Als ik alleen ben, kan ik kiezen of ik met iemand optrek. Ik voel me altijd vrij om te zeggen dat ik andere plannen maak. Als je niet samen vertrekt, hoef je ook niet samen aan te komen. Dat wordt niet altijd begrepen. De hele maatschappij is ingericht op koppels, stelletjes.'
Ik verwijs naar de factor angst, waarover ze in haar boek schrijft. Het ene deel van je zegt: ga alleen op reis, en het andere deel zegt: dat durf ik niet. 'Zit die angst je in de weg, of accepteer je het?', is mijn vraag.
'Nee, het is geen reden om niet alleen op pad te gaan. Want als je aan een angst toegeeft, gaat het alleen bergafwaarts, dan bevestig je die angst en wordt hij groter. Daar ben ik me heel erg van bewust.'

Enge mannen

Ik vertel haar dat ik, door het lezen van haar boek me weer ervan bewust werd dat wij vrouwen van kinds af aan hebben geleerd dat we moeten oppassen voor enge mannen. Dat was ik bijna vergeten. 'Als ik een man alleen zie, reageer ik anders dan als ik een vrouw alleen zie. Ik denk niet dat dat voor mannen geldt. Die bewustwording is voor zowel mannen als vrouwen belangrijk.
Ik merk echter dat iedereen het heel ongemakkelijk vindt om het te erover te hebben.'
'Ja, dat zie ik ook,' zegt Lidewey. 'Het was voor mij vanaf het begin meteen duidelijk om hierover te schrijven, omdat ik het belangrijk vind. Omdat ik zelf een nare ervaring heb gehad, wist ik ook dat ik bevooroordeeld was. Overal waar je kijkt zie je tips voor vrouwen die alleen gaan. Het komt namelijk heel vaak voor dat vrouwen iets vervelends hebben meegemaakt. Dat hoeft niet een verkrachting te zijn. Dat kan ook een man zijn die mee blijft lopen, ook als je hem vraagt weg te gaan, of een potloodventer. Hoe vaak ik als kind en ook later niet een potloodventer heb gezien.
En het wordt onderschat hoe heftig dat is. Mannen weten niet wat het is om de fysiek zwakkere te zijn. En dat is wel het idee waar we mee opgroeien. We krijgen niet alleen dat idee mee; het is ook ergens op gebaseerd, het wordt regelmatig bevestigd. Als het gebeurt komt het in de media. In de openbare ruimte is het voor vrouwen nog steeds niet veilig om alleen naar huis te gaan. En je stelt alleen de vraag hoe groot de kans is dat het je overkomt, totdat het jouzelf overkomt.'
Ik kan haar verhaal alleen maar beamen. Als wandelaar heb ik oog in oog met een potloodventer gestaan, en is er me geld aangeboden voor een snelle wip. Het heeft me er echter nooit van weerhouden om weer alleen op pad te gaan. Ik heb ook hele

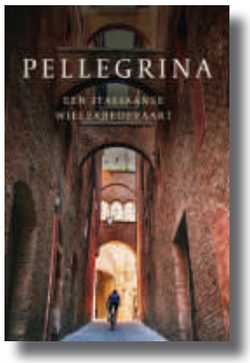

208 pagina's. Prijs € 29,95

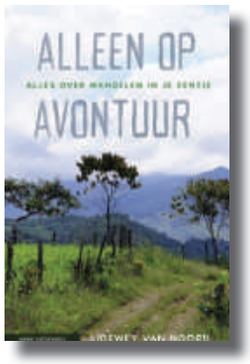

128 pagina's. Prijs: € 17,50

▼ *Ligurië, Cinque Terre (Lidewey van Noord)*

▲ *Piemonte bospad (Lidewey van Noord)*

aardige mannen ontmoet. Maar ik erken dat het belangrijk is om te bespreken. Het is belangrijk dat je je sterk voelt als vrouw. Een cursus zelfverdediging helpt je als je het eng vindt.

Uitgestelde plannen

'Je hebt je boek ook geschreven om jezelf moed in te spreken. Is dat gelukt?', vraag ik haar. Met een grote lach op haar gezicht, bevestigt Lidewey dat. 'Ik vond het zelf ook inspirerend om iedereen te spreken die ik voor mijn boek geïnterviewd heb. Ik kreeg heel veel zin om op pad te gaan, om lange tochten te gaan maken, wandelend. Maar de plannen zijn helaas anders geworden.
Ik had al een lijstje met concrete ideeën: St. Olavsleden in Zweden en Noorwegen, de Pennine Way in Engeland, zes dagen de Camino del Norte in Baskenland, en het Pieterpad. Dat laatste was het plan voor deze zomer. Ik had ook het plan om terug te lopen van Italië naar Nederland.'
Natuurlijk vraag ik haar of ze nooit de gedachte heeft gehad om naar Rome te lopen.
'Het staat zeker wel op mijn lijstje om een keer zo'n lange voettocht te maken. Ik ben wel gefascineerd door de route over de Alpen, vooral over de *Via Francigena*. Ik heb meerdere keren de website bestudeerd. Maar het was nog een te grote stap. Ik heb een jaar in Rome gewoond om daar te studeren. Als ik in Rome ben, ben ik thuis. Ik kan er 's nachts met mijn ogen dicht de weg vinden. Als ik naar Rome ga, word ik altijd gelukkig. Dus in die zin heeft Rome op mij een aantrekkingskracht. Het is voor mij thuis.'
Nu de weg erheen nog. Alleen...

TITIA MEUWESE

Bent u dan niet bang, zo alleen in het bos...?

Lopend op de “Middenroute” op weg naar Rome passeer je heel wat bos. Eerst in de Eifel, dan in de Pfalz: regelmatig ben je een dag alleen in het bos. Maar eenmaal in het Zwarte Woud op de “Westweg”, één van de oudste doorgaande wandelpaden in Duitsland, kom je meerdere dagen het bos nauwelijks uit en overnacht je in boerenherbergen, *Wanderheime* en kleine hotelletjes boven op de berg.

In september wordt de route nog druk belopen, dus regelmatig deelde ik een tafel met andere gasten. De vrouwen stelden me dan bijna altijd die vraag, ‘*Haben Sie dann keine Angst, so allein im Wald?”*.
Ik ben niet bang om de weg kwijt te raken, het pad was meestal goed te lopen. Er was bijna altijd een wegwijzer op kruispunten en anders checkte ik de route wel met mijn telefoon. In de Pfalz, waar veel minder mensen lopen was ik wel bang voor wolven, totdat ik dat nakeek en zag dat de wolvendichtheid op de Veluwe groter is dan in het Pfalzerwoud. Als ik dacht wel heel veel everzwijnsporen te zien naast smalle dichtbegroeide paden sloeg ik mijn stokken flink tegen elkaar of zong een lied. Een willekeurig lied dat in mijn hoofd op kwam, bijvoorbeeld het lied ‘*Ome Thijs heeft de prijs in de voetbalpool*” van Wim Sonneveld.

Totdat het echt zo was dat we het niet droog gingen houden en ik vijf uur door de regen liep. Jammer genoeg op het hoogste stuk van de route, en het uitzicht was belabberd.
Helemaal doorweekt kwam ik in de boerenherberg van Heiligenbrunnen aan, een mooie plek gerund door een efficiënte herbergierster. Die waren er veel onderweg, tussen de dertig en de zeventig jaar oud. Die van Heiligenbrunnen kon elke moment bevallen, dus deed ze in de avond wat minder, maar het ontbijt van de volgende morgen deed ze dan wel. Deze vrouwen vroegen niet of ik alleen bang was. Eentje verzuchtte dat ze er ook naar verlangde: een keer alleen er op uit.

Eén dag was ik wel bang, maar niet omdat ik alleen was. De Middenroute volgt vanaf Titisee de *Querweg* richting Konstanz. Die

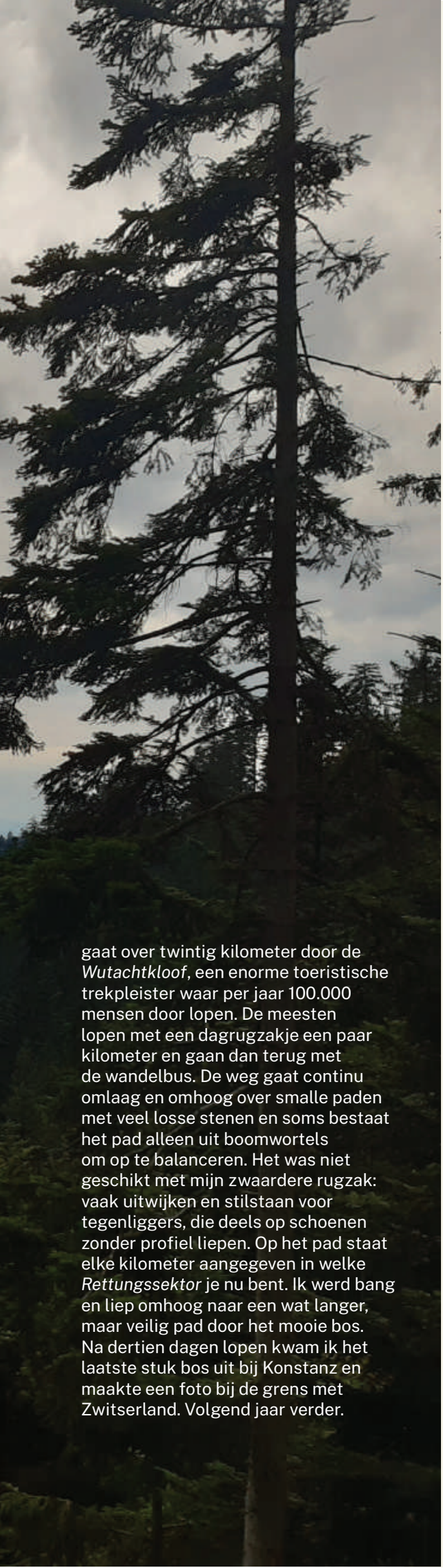

gaat over twintig kilometer door de *Wutachtkloof*, een enorme toeristische trekpleister waar per jaar 100.000 mensen door lopen. De meesten lopen met een dagrugzakje een paar kilometer en gaan dan terug met de wandelbus. De weg gaat continu omlaag en omhoog over smalle paden met veel losse stenen en soms bestaat het pad alleen uit boomwortels om op te balanceren. Het was niet geschikt met mijn zwaardere rugzak: vaak uitwijken en stilstaan voor tegenliggers, die deels op schoenen zonder profiel liepen. Op het pad staat elke kilometer aangegeven in welke *Rettungssektor* je nu bent. Ik werd bang en liep omhoog naar een wat langer, maar veilig pad door het mooie bos. Na dertien dagen lopen kwam ik het laatste stuk bos uit bij Konstanz en maakte een foto bij de grens met Zwitserland. Volgend jaar verder.

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

BEA BEUMERS

Bea Beumers wandelde deze zomer in haar eentje in 89 dagen naar Rome. Op 30 mei trok ze de deur achter zich dicht in Panningen (tussen Weert en Venlo) en op 23 augustus wilde ze de Sint-Pieterskerk binnenlopen om daar haar testimonium in ontvangst te nemen. Maar dat viel tegen: ze mocht niet naar binnen omdat ze een zakmes bij zich droeg in haar rugzak. ‘Dat vond ik wel heel jammer’, vertelt ze, ‘want na het voltooien van mijn tocht naar Santiago de Compostella was dit mijn tweede testimonium. En dat maakt na zo’n fantastische wandeltocht veel emotie bij me los.’ Een Italiaanse vrouw die de laatste dagen met haar meeliep heeft toen het document voor hen beiden opgehaald in de kerk.

‘Ik vind het heel erg leuk om in het bezit te zijn van deze documenten en ook het onderweg verzamelen van de nodige stempels. Dat geeft je toch een gevoel van trots en door deze stempels ontmoet je ook weer allerlei mensen met vragen over de wandeling.

De testimonia hangen ingelijst in mijn kamer!’

▶ *Zwarte Woud (Titia Meuwese)*

LEO BAETEN

Het testimonium voor pelgrims, vroeger en nu

Voor oud-pelgrims herinnert de compostela (Santiago) of het testimonium (Rome) aan de mooie en soms intense persoonlijke ervaringen tijdens de pelgrimstocht. Vanwege deze emotionele waarde gaat de pelgrim niet naar huis zonder getuigschrift. Het gebruik is evenwel niet iets van de huidige tijd. De compostela en het testimonium staan in de traditie van de getuigschriften, die in de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd werden verstrekt.

▲ *Compostela Roermond, 1614*

De strafbedevaart
In het middeleeuwse dierenepos Van den Vos Reynaerde en het mirakelspel Mariken van Nieumeghen worden resp. Reinaert door koning Nobel en Mariken door haar oom, de priester Gijsbrecht, naar Rome gestuurd als straf voor hun ondeugden. De auteurs van deze oude teksten waren bekend met het toenmalige gebruik dat kerkelijke of civiele autoriteiten een bedevaart oplegden als straf voor misdaden en ernstige zonden. De strafbedevaart was populair omdat de burgers tijdelijk van de boosdoener verlost waren. Zij hoopten zelfs stiekem dat de zondaar nooit terugkeerde omdat in die tijden een pelgrimstocht een levensgevaarlijke onderneming was. De middeleeuwen kent vele voorbeelden van strafbedevaarten. Zo werden begin veertiende eeuw, na de Guldensporenslag, burgers uit Brugge en Kortrijk op strafbedevaart naar Saint-Gilles gestuurd. In Frankrijk moest het geboefte dikwijls naar de Zwarte Madonna in Rocamadour. Om het hoog gelegen heiligdom te bereiken moest op de knieën een trap van 216 treden met kettingen om hals en armen beklommen worden!

De compostela als getuigschrift
De boetepelgrim moest met een gevalideerd getuigschrift aantonen dat de opgelegde straf was uitgevoerd. Traditionele pelgrimstekens zoals de Jacobsschelp of insignes vormden onvoldoende bewijs dat de pelgrimage ook daadwerkelijk was voltooid. In deze context is in de hoge middeleeuwen in Santiago het getuigschrift ontstaan. Het vroegst bekende voorbeeld van wat later een “compostela” ging heten, dateert uit 1354. Het is een korte verklaring dat Willem van de Putte uit Gent zijn strafbedevaart heeft voltooid en zich daarbij voorbeeldig gedragen heeft.
Oorspronkelijk werd de compostela met de hand geschreven. Vanaf het begin van de zestiende eeuw verschijnen er gedrukte exemplaren, waarvoor ook betaald moet worden. Er zijn “luxe” exemplaren

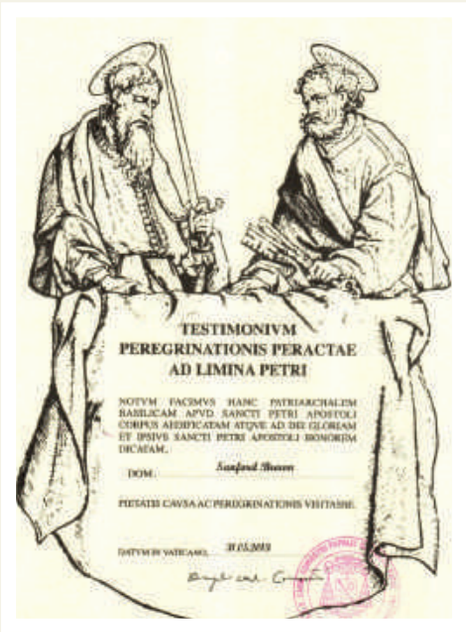

bekend, gedrukt op perkament en voorzien van het zegel van het kapittel. Het aantal bewaard gebleven exemplaren lijkt beperkt. De catalogus van de grote Santiago-tentoonstelling in 1985 in Gent noemt er vijf. In Nederland worden in archieven te Roermond en Alkmaar fraaie voorbeelden bewaard uit respectievelijk 1614 en 1660.

Vanaf het midden van de 16e eeuw werd een compostela pas verstrekt als de boeteling ook had gebiecht, vergeving van zijn zonden had verkregen en de heilige communie had ontvangen. Louter het voltooien van de pelgrimage was niet langer voldoende. Alhoewel de compostela in eerste aanleg bedoeld was voor booswichten om te bewijzen dat zij daadwerkelijk in Santiago geweest waren, kreeg het getuigschrift al gauw een breder doel. Ook voor pelgrims die uit godsvruchtige redenen op weg gingen werd de compostela belangrijk omdat een bewijsbaar voltooide pelgrimage maatschappelijke status verleende. Op de terugweg naar huis had de compostela ook praktisch nut. Het was een vorm van bewijs dat men met een echte pelgrim van doen had die barmhartige ondersteuning in de vorm van eten, onderdak en verzorging bij ziekte verdiende. Hulp aan pelgrims werd door de kerk gepropageerd als een God welgevallig werk.

Rome en het Heilige Land
Voor zover bekend was het verstrekken van een testimonium in Rome niet gebruikelijk in de hoge en late middeleeuwen en ook niet in het begin van de moderne tijd. Het verstrekken van een testimonium aan pelgrims naar het Heilig Land dateert van de late middeleeuwen. In dit geval was geen sprake van een strafbedevaart, maar het bewijs van de bedevaart naar Jeruzalem verleende de pelgrim status.
De val van Akko in 1291, het laatste bolwerk van de kruisvaarders, betekende het einde van de naar het Heilige Land. Maar de agressie van de kruistochten behoorde al snel tot het verleden en Venetiaanse kooplieden ontwikkelden goede handelsbetrekkingen met de Mammelukken, de voorlopers van de Osmanen. Ook mochten de franciscanen, die tijdens de kruistochten al in het Heilige Land verbleven, weer terugkeren. In 1335 kregen zij een verblijfsvergunning nadat de koning van Napels een bedrag van 32.000 gouden dukaten had overgemaakt. Venetiaanse galeien vervoerden pelgrims naar Jaffa, waar zij door de franciscanen werden opgevangen. Voor de pelgrims fungeerden de franciscanen als een soort van exclusief plaatselijk reisbureau, dat voor hen transport regelde, tolgeld betaalde, als tolk optrad en rondleidingen organiseerde. Na een verblijf van twee weken scheepten de pelgrims zich op het wachtende galei in voor de terugtocht. Bij zich hadden zij een door de gardiaan ondertekend certificaat dat thuis als het bewijs van de bedevaart naar Jeruzalem kon worden getoond.

Wel bedevaart, geen testimonium
Door de ontwikkelingen op maatschappelijk en kerkelijk gebied in de moderne tijd verschoof de pelgrimage naar de marge van het kerkelijk leven. Door deze teloorgang verdween in Santiago geleidelijk de compostela.

Aan paus en kerk lieten de jongeren zich weinig gelegen liggen, aan uitspattingen des te meer.

Als Rome het doel van een pelgrimstocht was, dan maakte daarvan ook een bezoek aan de monumenten uit de Romeinse tijd deel uit. Befaamd en berucht is in dit verband de Grand Tour in de achttiende eeuw. Jongemannen uit de hoogste Engelse standen gingen voor hun opvoeding naar Rome. Aan paus en kerk lieten zij zich weinig gelegen liggen, aan uitspattingen des te meer! Toch wilden zij een bewijs van hun reis naar Rome hebben. Dat werd geen testimonium, maar een schilderij van de reiziger met Rome op de achtergrond. Ook in Jeruzalem schreef de gardiaan van de franciscanen niet langer certificaten uit. Door de inname van het Heilige Land door de Osmanen waren er aanvankelijk nauwelijks pelgrims. Toen deze wel weer mochten komen achtten zij een souvenir belangrijker dan een testimonium. Zo reisde in de tweede helft van de achttiende eeuw de gefortuneerde Amsterdamse zakenman Carel Quina naar Jeruzalem. Van zijn reis nam hij een model van de Heilig Grafkerk mee. Geen testimonium.

Herleving van het testimonium
Met de herleving van de bedevaart naar Santiago in de tweede helft van de twintigste eeuw is ook het compostela weer teruggekomen als onderdeel van een campagne van het Spaanse Ministerie van Informatie en Toerisme om het ontluikende toerisme op de oude Jacobswegen te stimuleren. In 1971 werden voor het eerst weer compostela's uitgereikt. Vanaf het heilig jaar 1993 staat definitief vast onder welke voorwaarden een

compostela wordt verstrekt en is het Oficina de Acogida al Peregrino daarvoor geopend. De compostela wordt verstrekt aan pelgrims die ten minste de laatste honderd kilometer te voet of te paard, dan wel tweehonderd kilometer op de fiets hebben afgelegd. Sinds april 2014 controleert het pelgrimsbureau dit aan de hand van de stempels in het pelgrimspaspoort. De huidige compostela bestaat uit een gedrukt formulier waarop met de hand de naam van de ontvanger en de datum worden ingevuld. Het geheel wordt omlijst door een florale randversiering en een afbeelding van de apostel Jacobus uit de 12e-eeuwse Codex Calixtinus.

In de huidige tijd is ook Rome meegegaan in de vaart van de volkeren. Er zijn nu vier instanties die een testimonium verstrekken: het Vaticaan, de Opera Romana Pellegrinaggi, het San Lorenzo Pilgrims Office Ad Limina Petri en het Willibrordcentrum van de Friezenkerk. Spannend is het aanvragen van het testimonium in het Vaticaan. Daarvoor moet links van de Sint Pieter Vaticaanstad betreden worden. De Zwitserse Garde bewaakt de toegang, maar zonder veel gedoe wordt een toegangsbewijs versterkt om legaal naar een even verderop gelegen kantoor te gaan. Voor Nederlanders is het Willibrordcentrum van de Friezenkerk een bijzondere plaats om een getuigschrift te halen. Deze kerk is van oudsher de kerk van de Nederlanders ("Friezen") in Rome.
Om een testimonium in ontvangst te kunnen nemen moet met een stempelkaart aangetoond worden dat minstens honderd kilometer van de Via Francigena zijn gelopen of op de fiets tweehonderd kilometer zijn afgelegd. De titel van het testimonium luidt: *Testimonium Peregrinationis Peractae ad Limina Petri* (Getuigschrift betreffende de afgelegde pelgrimstocht naar het graf van Petrus). De Latijnse tekst is voor de meeste pelgrims onbegrijpelijk, maar de eigen naam laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Wat leesbaarheid betreft is het testimonium van de Friezenkerk makkelijker: de "oorkonde" is in het Nederlands gesteld.

In het Heilige Land is voor de franciscanen het begeleiden van pelgrims nog steeds een van hun belangrijkste taken. Door de politieke verwikkelingen in het Midden-Oosten is de organisatie achter de pelgrimage vooral massatoerisme. Cruiseschepen leggen aan in de havens en bieden eendaagse tochten naar heilige plaatsen aan. Reisbureaus organiseren reizen van een of twee weken. Daarbij worden de franciscanen "ingehuurd" om de "pelgrims" te begeleiden. Desgevraagd kan het reisbureau regelen dat het Israëlische Ministerie van Toerisme een testimonium verstrekt. Incidenteel

▲ *Oorkonde Friezenkerk*

worden katholieke groepen ontvangen door de Latijnse patriarch en zij krijgen soms een testimonium.

Administratie
Het Nederlands Genootschap van St. Jacob houdt in het zogeheten compostelaregister bij welke Nederlandse Santiagogangers een compostela hebben ontvangen. Aanmelding hiervoor is op vrijwillige basis waardoor het register niet volledig is. De Vereniging Pelgrimswegen naar Rome houdt niet bij aan welke pelgrims een testimonium werd verstrekt. Wel werd op persoonlijk initiatief een register samengesteld van lopers (vanaf 1976) en fietsers (vanaf 2005) op basis van bij het secretariaat bekende informatie. Het register eindigt in 2015 en is daarna in de versukkeling geraakt.

De auteur dankt Gerard van Buul (Orde der Franciscaner Minderbroeders - ofm) en Piet Beisterveld voor de informatie die in het artikel is verwerkt.

ERICA VAN BAREN

Kleine pelgrimage naar de zon

Het is Aswoensdag, 17 februari 2021. Het is acht uur in de ochtend. Met 75 stappen sta ik op de sluisdeur van de Lingesluis. De verbindingssluis tussen Linge en Merwede in Gorinchem. Ik kijk in noordelijke richting naar de Linge die door de vesting loopt. Het is stil. Er is niemand. Weer 75 stappen verder sta ik op de stadswal met uitzicht op de Merwede en de veerplaats. Eén van de veren ligt al te ronken in de zon.

▲ *Dalems kerkje van geloof, hoop en liefde (Erica van Baren)*

Ik ben te laat voor de zonsopgang. Twintig minuten om op te staan en me klaar te maken voor een ochtendwandeling is blijkbaar niet genoeg. De zon is zonder mijn aanwezigheid opgestaan. Ik loop verder richting Oosten, naar de zon toe dus. De Dalempoort voorbij. Het is net hoog water geweest en het pad achter de Dalempoort door de uiterwaarden was onbegaanbaar. Nu sinds twee dagen is het weer begaanbaar als je van flinke klodders klei aan de schoenen houdt. Ik deze dag dus even niet. Ik verlaat Gorinchem over de Merwededijk langs de Oostgracht, het ijs ligt nog op de gracht. Ik loop door tot het Dalems kerkje van geloof, hoop en liefde. Daar draai ik mij om. Met de zon in de rug keer ik huiswaarts. De eerste etappe van mijn pelgrimage zit erop.

Zorgen en ongemak

Waarom deze kleine pelgrimage? De wereld staat op zijn kop. Corona

houdt ons al een jaar lang in de greep. De niet essentiële winkels, cafés, restaurants, podia en museums zijn gesloten en we moeten om 21.00 binnen zijn. De dagen zijn kort. Dat geldt voor iedereen. In mijn eigen leventje komt daar bovenop dat ik in december Corona positief getest ben en in plaats van op een retraite (waar ik enorm naar uitkeek) aan huis gekluisterd zat als mantelzorger. Daar werd ik niet bepaald vrolijk van. En toen dat weer achter de rug was volgde een handoperatie die fysiek en mentaal enorm veel energie slurpte. Tijd dus om mezelf weer eens uit het moeras te trekken.

Elke ochtend maak ik het ontwaken van de natuur en van mijzelf bewust mee.

Sinds enkele jaren dronk ik tijdens de Vasten geen alcohol. Ergens was daar ook geen tussendoortjes en niet snoepen aan toegevoegd en dit jaar dacht ik laat ik daarbovenop eens gaan wandelen met zonsopgang. Het was even zoeken naar een nieuw ritme. Hoe laat gaat de zon op en hoeveel tijd heb ik nodig om mij “wandelgereed” te maken? Voor de zonsopgang biedt de weer-app op de telefoon uitkomst. Ik leer dat de zon elke dag twee minuten eerder opgaat en aan het eind van mijn pelgrimage zelfs zo af en toe drie minuten eerder. Proefondervindelijk kom ik erachter dat ik ’s ochtends dertig minuten nodig heb om mezelf wandelgereed te maken.

De route

Al doende ontwikkelt zich binnen de eerste week ook de definitieve route. Stadswallen, Dalempoort en uiterwaarden, Merwededijk die bij Dalem overgaat in de Waaldijk Dalem, stadsgrens Gorinchem tot de steunbeer die de dijk moet steunen als de dijk op die plek opzettelijk wordt doorgestoken. Op die steunbeer sta ik even stil, kijk ik naar de zon en over het water naar kasteel Loevestein. Ik voel mij klein, een stip in ruimte en tijd. Dan draai ik mij om. Zon in de rug. De molen en toren van Gorinchem en het kerkje van Dalem baden in het ochtendlicht. De uiterwaarden laat ik op mijn terugweg links liggen en ik volg de dijk tot aan de vestingwal. Dan naar molen de Hoop. Mijn gezicht draait zich weer naar de zon. Een prachtige blik op daar waar ik net geweest ben. Nog een stukje wal, het sluisje over en ik ben weer thuis. Zes kilometer, iets meer dan een uur lopen.

Bewust ontwaken met de zon

Dit doe ik dus 46 dagen. Huh, Vasten is toch 40 dagen? Ja, exclusief de zondagen, die pak ik er ook maar bij om in het ritme te blijven. En uiteraard schijnt niet iedere dag de zon. Het is bewolkt, het is mistig, het stormt, het is koud, het is warm, het regent. Hoewel dat laatste zeldzaam is. Twee dagen een klein beetje motregen en één bui van 15 minuten was alles wat ik dienaangaande tegenkwam. Elke ochtend maak ik het ontwaken van de natuur en van mijzelf bewust mee. De zon die zich op heldere dagen in volle glorie doet zien, en op andere dagen als schim achter de wolken of onzichtbaar is. De ganzen en, later in de tijd, ook vele andere vogels die al gakkend en kwetterend de dag beginnen. De bloemen en bomen die ontluiken, de treurwilg die als eerste een groene waas over zich heen krijgt. De kastanje die ontploft op de dag dat de temperatuur boven de 21 graden komt. Je kunt de bladen en kaarsjes bijna zien groeien.

Kikker op stadsmuur

En wat gebeurt er al pelgrimerende met mij? Ik word energieker, krijg meer zin in de dingen van het leven. Het lijkt wel een echte pelgrimage! Ik ontmoet mensen, hoe vroeg het ook is. In de uiterwaarden een dame en heer op leeftijd. Ze zijn er ook bijna elke dag bij zonsopgang. Ik groet ze en fantaseer een verhaal. Na een tijdje is zij er op een ochtend alleen. We raken in gesprek. Hij blijkt de buurman van 89 die gevraagd had of hij ’s ochtends mee mocht lopen, zij is 78 en laat al jaren haar hondje uit bij zonsopgang. Ze ontmoetten elkaar in de uiterwaarden. De realiteit overschaduwt mijn fantasie met een aandoenlijk verhaal. Ik ontmoet bekenden uit mijn leven, dat

zich al 27 jaar in Gorinchem afspeelt. Sommigen die ik al in geen jaren gezien had en die ook tot de vroege vogels gerekend kunnen worden. En er zijn onbekenden die mijn dag opfleuren. Op een dag zit er een gekroonde felgekleurde keramieken kikker op de stadsmuur. Iemand heeft hem daar neergezet en hij (ja het is per slot van rekening natuurlijk een prins) blijft daar twee dagen staan. Ik word er blij van. Er verschijnt een grote kiezel met daarop een getekend poppetje en de tekst *Liefs*, gelegen op een informatiebord. In de uiterwaarden verschijnt er een soort kring van gekleurde kiezels.

Stil buiten en binnen
En dan op een ochtend in de laatste week voor Pasen word ik onderweg wakker en denk ik: wat is het ongelofelijk vredig en stil. En opeens realiseer ik mij dat het omgevingsgeluid niet anders is dan tijdens de andere dagen maar dat het vredig en stil is bij mij vanbinnen. Buiten is binnen en binnen is buiten. Het is één. En zodra ik het me bewust

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

JAN VROUENRAETS

Jan Vrouenraets uit Heerlen fietste dit jaar voor de derde keer naar Rome, voor de eerste keer alleen. Eerder deed hij dat met twee vrienden (2009) en in 2014 met zijn vrouw. Maar zij overleed twee jaar geleden. Dat was zeker niet makkelijk.
'Niet kunnen overleggen, ga ik hier wel goed? Of niet? Ik moest het allemaal alleen beslissen. Maar om de een of andere reden is het mij gelukt om zonder omwegen mijn doelen te bereiken.'
Op 29 juni arriveerde hij in Rome, na in totaal drie rustdagen, waarvan twee in Assisi. 'Ook aan deze derde aankomst hield ik een testimonium over en dat maakt', zo vertelt hij, 'elke keer weer indruk. Vooral het mogen betreden van de Sacristie in de St.Pieterskerk en de warme ontmoetingen in de Friezenkerk, dat vergeet je niet gauw. Elk van de documenten heeft een bijzondere plaats in het herbeleven van mijn pelgrimages, omdat al die tochten vele mooie en minder mooie momenten kenden.'

GUUS WESSELINK

Pierluigi Cappelletti, de pelgrimsvriend van Orio Litta

‘Weet je, ik ben hier tien jaar burgemeester geweest, maar al vijfentwintig jaar gastheer. In al die jaren heb ik zo’n zesduizend pelgrims mogen verwelkomen. Voor mij is het altijd een feest geweest. Ik heb geleerd van pelgrims te houden. Waarom? Omdat ze zo vindingrijk en vriendelijk zijn. Altijd met een goed woord, altijd een glimlach, hoe moeilijk de taal ook is.’

Aan het woord is Pierluigi Cappelletti, tot voor kort burgemeester van Orio Litta, een dorpje vlakbij de oversteek van de lange en statige Po-rivier, die voor menig pelgrim op de Via Francigena een bijzondere hindernis is. Zevenenzestig jaar geleden werd hij geboren in het nabijgelegen Senna Lodigiana. Als zoon van een kapper studeerde hij aan de Universiteit van Parma Franse taal met een specialisatie in vreemde talen, terwijl hij intussen leraar was op een basisschool in Milaan. Hij werd journalist, schreef een boek met verhalen in dialect, een ander over de geschiedenis van Orio Litta en weer een ander over de geschiedenis van de muziekband “San-Cecilia” van Senna, waarin hij tot 2000 klarinet speelde om geld in te zamelen voor kinderen in Bangladesh.
Pierluigi was tien jaar voorzitter van de openbare bibliotheek in Orio Litta en voorzitter van het Orio Bike Team. Nog steeds is hij actief als mountain biker. Tot 2014 reed hij twintig wedstrijden per jaar.
Als verslaggever in Orio Litta liep hij tegen een aantal zaken aan die verbetering behoefden. ‘Dat was voor mij het moment om de politiek in te gaan’, vertelt hij. ‘Ik heb me gekandideerd voor het burgemeesterschap. In 2009 werd ik benoemd en twee termijnen heb ik de

Orio Litta is een gemeente in de Italiaanse provincie Lodi, in de regio Lombardije. Het dorp telt 1982 inwoners, de oppervlakte bedraagt 9,9 km². 'Orio' komt van het Latijnse 'orreum': dorp van de tarwe. Litta is de naam van een adellijke familie uit Milaan, die hier in 1847 het imposante buitenhuis kocht. In Noord-Italië zijn er verschillende dorpen die Orio worden genoemd; ze hebben allemaal een ander achtervoegsel voor het onderscheid.

bevolking van Orio Litta gediend.'
En de pelgrims, want dat is de reden voor dit verhaal. Pierluigi is de man, die het voor elkaar kreeg om een heel historisch graanpakhuis (*'la grangia'*) met subsidie te laten ombouwen tot het huidige comfortabele *ostello* voor pelgrims. Hij begreep dat de Via Francigena waaraan Orio ligt, een belangrijke economische verkeersader voor het dorp zou kunnen worden. Deze oude Romeinse heirbaan was tot in de middeleeuwen een belangrijke handelsroute van Rome naar het Frankenland, en hij begreep dat deze alleen maar belangrijker zou worden.

Gastvrije verzorger van vermoeide pelgrims
Op onze voettocht in 2013 van 's-Hertogenbosch via Rome naar Pietrelcina maakten Riet en ik kennis met deze gedreven bestuurder. Hij haalde ons persoonlijk uit een bar, waar we ons na een dag door de rijstvelden bij 36 graden Celsius, laafden aan wat koel vocht, en hij bracht ons naar zijn *ostello*. Een aantal jaren later liepen wij van Rome terug naar Den Bosch, ook weer langs Orio Litta en weer troffen we Pierluigi; nu als verzorger voor ons en andere Nederlandse pelgrims. We zaten met een fles water ons avondeten te verorberen toen hij binnenkwam voor een welkomstgroet. Maar hij rende snel weer weg en kwam terug met een enorme fles wijn. 'In Italië geen wijn op tafel kan natuurlijk niet', zei hij; 'deze wijn is van mij, voor jullie, mooie mensen.' Hij schonk de glazen vol en bleef nog lang met ons napraten.

Tegenwoordig is er de *Associazione Europea delle Vie Francigene (AEVF)*, een samenwerking van de landen waar de VF doorheen loopt. Pierluigi zegt daarover: 'Zij zijn goed georganiseerd en promoten de VF met allerlei activiteiten, zoals groepswandelingen, culturele festivals en evenementen voor toeristen. Maar de belangrijkste partij voor pelgrims dat zijn toch de gastheren en -vrouwen in de *ostello's*. Zij ontvangen de pelgrims met open armen, met voedsel en een bed. Zonder hen is de VF helemaal niets. We bieden ook hulp in moeilijke omstandigheden. Zoals de pelgrim die te laat is voor de oversteek over de Po met de speedboot van Danilo Parisi. In dat geval breng ik zo iemand snel even met de auto naar de overkant.'

Onvergetelijke gebeurtenissen
Het begon voor hem allemaal op 6 augustus 1996, toen er drie pelgrims voor het eerst in het dorp aankwamen. 'Ik ben zelf geen pelgrim', vertelt hij, 'maar sinds die dag maken ze deel uit van mijn leven. Ik ontmoette ze op de brug hier vlakbij en liep

een stuk met ze mee naar Corte Sant' Andrea. Toen ontdekte ik de magie van een ontmoeting met een wandelende pelgrim. De eerste pelgrimsgastheer in het dorp was de pastoor, Don Gianfranco. En hij zei in die tijd tegen me: "Kom op, organiseer jij de ontvangst van die mensen, want het aantal pelgrims zal toenemen." Dat ben ik dus gaan doen'.
Pierluigi zou een boek kunnen schrijven over alle bijzondere gebeurtenissen die hij met de pelgrims heeft meegemaakt. Zo herinnert hij zich bijvoorbeeld de tachtig jonge pelgrims uit Valencia. 'Het was de grootste groep die hier ooit geweest is. Met veel kunst en vliegwerk lukte het me om voor iedereen onderdak en een adres voor de maaltijd te vinden. Ook herinner ik me Eduard Cortes en zijn familie, die met koets en ezel ons dorp binnen kwamen. Onvergetelijk zijn ook de vijf pelgrims uit Toulouse die hier waren. Het jaar erna kwamen ze weer terug met een grote fles armagnac voor mij. Het diner dat daarop volgde was onvergetelijk! Ook kwamen er eens vijf vrouwen uit Brazilië die onder hun paraplu's liepen, omdat de zon hard scheen. 's Avonds heb ik op rode wijn getrakteerd, omdat één van hen die dag jarig was.
En dan was er de Canadese Muggie Grand, die hij ontmoette aan de oever van de rivier. 'Ze was niet jong en ze was klein en mager, maar ze liep de veertig kilometer van Pavia naar Orio in één dag! Wij zijn goede vrienden geworden.'
Misschien wel het meest magische moment was voor Pierluigi de aankomst van BBC-televisie in het ostello. 'Volgens afspraak heette ik iedereen welkom en zette ik een stempel in elk pelgrimspaspoort. Maar die dag liepen de BBC-"pelgrims" maar 50 meter! Uitsluitend voor de camera.'
Een ander ongelooflijk moment was toen een pelgrim uit Zwitserland bloemen cadeau gaf aan juffrouw Elisa. Hij vertelt: 'Dat is een heel vriendelijke vrouw die naast het *ostello* woont en toen nog elke dag

▼ *Villa Litta (Guus Wesselink)*

alle pelgrims ontving. Het was 25 oktober 2018, de verjaardag van het huwelijk van Elisa. Haar man stierf het jaar daarvoor en gewoonlijk kocht hij voor het jubileum bloemen voor zijn vrouw. Ze was er erg door ontroerd.'

Na het vertrek van de pelgrims
Ook na het vertrek van de plegrims houdt hij met velen contact. 'Elke dag communiceer ik op Facebook en soms telefonisch met veel pelgrims uit het verleden. Het maakt me blij om van hun avonturen te blijven horen en van nut te kunnen zijn voor pelgrims die me bellen. Ik ben ook nog bezig met alle teksten te bundelen uit de gastenboeken van de tien jaar dat ik als burgemeester betrokken was bij het ostello. Het lijkt me leuk om daaruit een bloemlezing te publiceren, maar het vinden van een uitgever valt helaas niet mee.'
Als proeve van zijn bekwaamheid als verslaggever en schrijver stuurde Pierluigi mij zes pagina's met de wederwaardigheden die mijn vrouw Riet en ik met hem hebben beleefd. Als hij alle personen en verhaaltjes in het gastenboek op die manier gaat uitwerken, dan wordt het inderdaad moeilijk om een uitgever te vinden!
Pierluigi heeft zijn stempel met groot enthousiasme gezet; niet alleen in pelgrimspaspoorten, maar ook op de gastvrijheid van Orio Litta langs de Via Francigena.
Hopelijk krijgt hij een goede opvolger in het gemeentehuis.
Op het moment van schrijven van dit artikel (augustus '21) hebben zich echter donkere wolken samengepakt boven het eens zo gastvrije dorp. Door Covid is het *ostello* gesloten en nog steeds is het niet open. Er zijn twee partijen in het dorp als het over het weer openen gaat: de voorstanders en de tegenstanders. De laatsten zijn bang dat ze niet genoeg vrijwilligers kunnen krijgen om het te openen en ook dat ze het beheer niet kunnen financieren.
Pierluigi spant zich nu in om een andere mogelijkheid te scheppen. Met zijn staat van dienst zal dat zeker gaan lukken.

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

AAD DE GEUS

Aad de Geus uit Emmen liep in 2015 naar Rome. Hij had al wat ervaring omdat hij in 2006 al naar Santiago was gelopen. Hij wist dus dat het afhalen van het testimonium een soort anticlimax is: het vertelt je dat het nu toch echt over is. 'Het afhalen van het testimonium', vertelt hij 'is in de Sint Pieterskerk – net als in Santiago - een vrij zakelijk gebeuren, misschien iets minder massaal. Het is zeker niet het hoogtepunt van de tocht. Ik kan me ook wel voorstellen dat menigeen een gevoel van teleurstelling ervaart, omdat de persoonlijke euforische beleving toch niet overeenkomt met de zakelijkheid waarmee je wordt geconfronteerd.'

Heel anders was voor hem de ontvangst in de Friezenkerk, vrijwel naast het Sint-Pietersplein. Hij herinnert zich: 'Daar hadden ze best wel tijd voor me en onder het genot van een kop koffie werd er volop gepraat over de zojuist voltooide tocht. Daar kreeg ik ook de oorkonde van de Friezenkerk overhandigd. En ik voelde de persoonlijke belangstelling.' De behoefte om tijdens de mis naar voren te worden geroepen voelde hij evenwel niet. 'Er ontstaat dan een soort competitie om wie de grootste afstand heeft afgelegd. Een tocht van 2500 kilometer wordt naar mijn gevoel dan hoger gewaardeerd dan een tocht van 1000 kilometer; terwijl degene die de kortere tocht heeft gelopen misschien wel een grotere prestatie heeft geleverd.'

Beide testimonia kwijt

Helaas raakte Aad de beide testimonia nog in Rome kwijt. 'Ik had een foutje gemaakt met de uitcheckdatum van het hotel. In alle consternatie naar aanleiding daarvan zijn beide documenten zoekgeraakt. Ik heb ze dan ook nooit meer teruggezien.' Hij blijft er vrij laconiek onder. 'Het zijn maar stukken papier. De echte tocht zit in je ziel en die raak je nooit kwijt. En de behoefte om naar anderen te bewijzen dat ik die tocht(en) heb gelopen voel ik totaal niet. Eerlijk gezegd heb ik ook mijn "*compostela*" van de tocht naar Santiago na voltooiing nauwelijks bekeken. In het begin vroeg iemand er wel eens naar, maar eigenlijk is het hetzelfde als met je schooldiploma's: hoe vaak bekijk je ze en weet je ze wel binnen vijf minuten tevoorschijn te halen?'

▼ *Bij het verlaten van de Friezenkerk (Henk Sieben)*

THEO COOLEN

Wijsheden langs het pelgrimspad

Onderaan elke bladzijde van je middelbare school-agenda kon je ze altijd wel vinden: wijsheden, diepzinnige, snedige en/of grappige uitspraken of citaten van beroemde schrijvers, filosofen, wereldleiders of historische helden. In de loop van een schooljaar kreeg mijn agenda veelal het uiterlijk dat je ook aantreft op wanden van viaducten of geluidswallen naast spoorwegen: bedekt met kleurrijke graffiti en afbeeldingen van pop-idolen. Maar ik had steeds de neiging om daarbij de onderste rand met die uitspraken te sparen. Die citaten bleven onbedekt. Een bewijs dat ik er in mijn gedachten mee bezig was of bleef.

Tegenwoordig zet deze citaten- en wijshedentraditie zich voort in mijn Succes-agenda. En ik kan de neiging niet onderdrukken om ze, bij het inleggen van weer een nieuw pak agendablaadjes zo rond deze tijd van het jaar, alvast een groot aantal weken “vooruit te lezen”. Dat moet je eigenlijk niet doen. Niet meer dan tien achter elkaar tenminste. Want hun werking gaat daarmee een beetje verloren. Deze zinnetjes hebben het echt nodig dat je even stilstaat bij de woorden. De betekenis of de kracht ervan komt pas goed tot zijn recht als je er de tijd voor neemt en je aandacht even niets omhanden heeft. Vandaar dat je ze op uitgekiende plekken vindt: op het labeltje van je theezakje dat - een moment voor jezelf! - in je kopje hangt. Op de muur van de wachtkamer bij de tandarts, op een poster van Loesje in het bushokje. Op mijn voettocht naar Assisi en Rome trof ik ze aan naast mijn pad. Op muren van huizen, bouwwerken, viaducten, maar ook in hele series op bordjes langs pelgrimspaden door de wouden in Duitsland, Zwitserland en - in mindere mate - Frankrijk en Italië.

> Deze zinnetjes hebben het echt nodig dat je even stilstaat bij de woorden.

Indringende boodschappen of statements. Stuk voor stuk indrukwekkend om hun simpelheid, universele waarheid of herkenbaarheid. En ik had natuurlijk tijd zat om ze na lezing in mijn gedachten mee te nemen en ze van alle kanten te wikken en te wegen; de glimlach die ze op je gezicht brengen gewaar te worden. Of de irritatie, dat kan natuurlijk ook. Of de vraag hoe de inhoud op jou betrekking heeft. Of de vraag wat ze in godsnaam willen zeggen. Want ze waren me lang niet allemaal duidelijk. Van de meeste maakte ik onderweg een foto. Dan kon ik ze later nog eens bekijken en ze op me in laten werken.

Vele categorieën

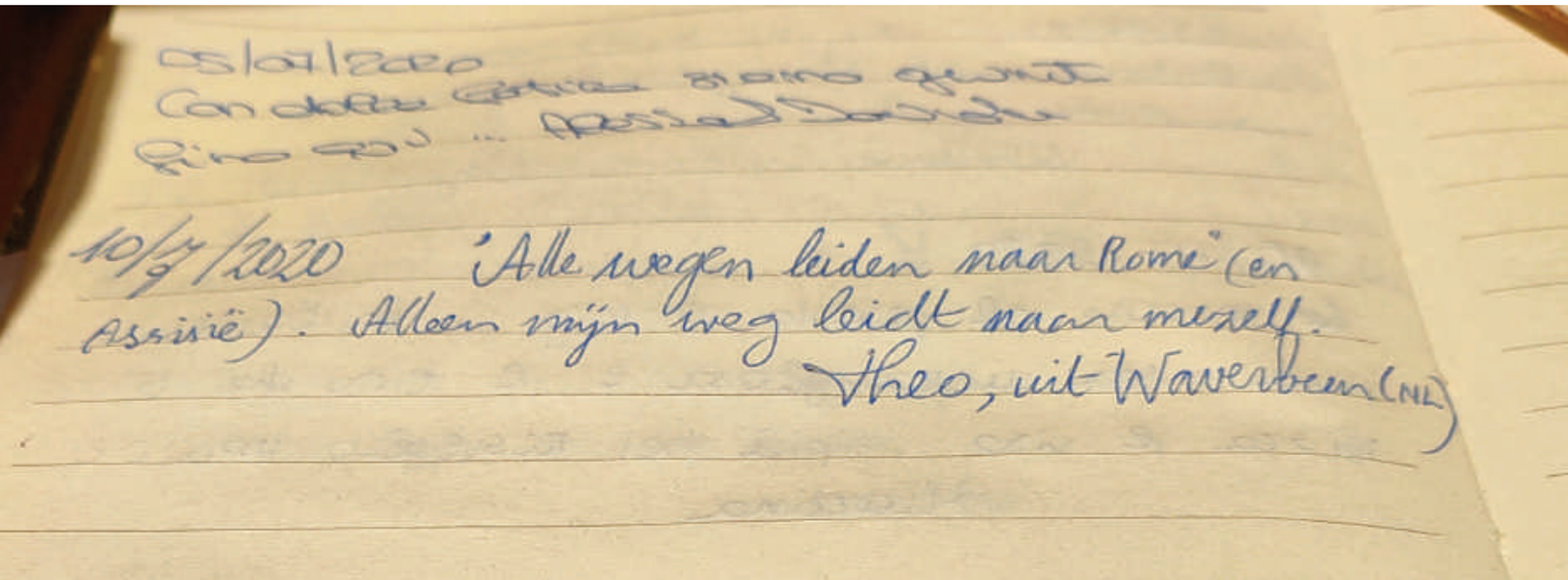

Wendelinus-Pilgerweg
BESINNUNGSWEGE IM SANKT WENDELER LAND
Man weiß nicht,
was man
an der Heimat hat,
bis man hinaus
in die Ferne kommt.

Wir sind sterblich, wo wir lieblos sind,
unsterblich, wo wir lieben.
Karl Jaspers

Wendelinus-Pilgerweg
BESINNUNGSWEGE IM SANKT WENDELER LAND
Auch aus Steinen,
die dir in den Weg
gelegt werden,
kannst du etwas
Schönes bauen.
(Erich Kästner)

AD
1891

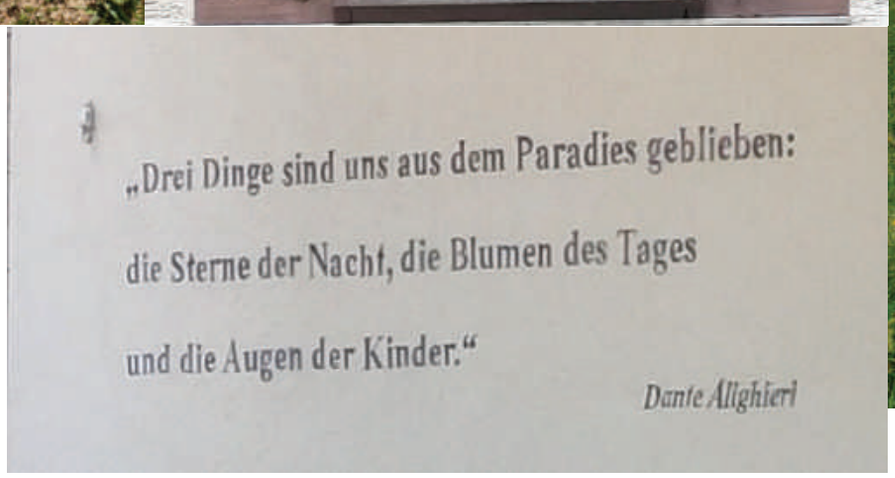
„Drei Dinge sind uns aus dem Paradies geblieben:
die Sterne der Nacht, die Blumen des Tages
und die Augen der Kinder."
Dante Alighieri

Foto's: Theo Coolen

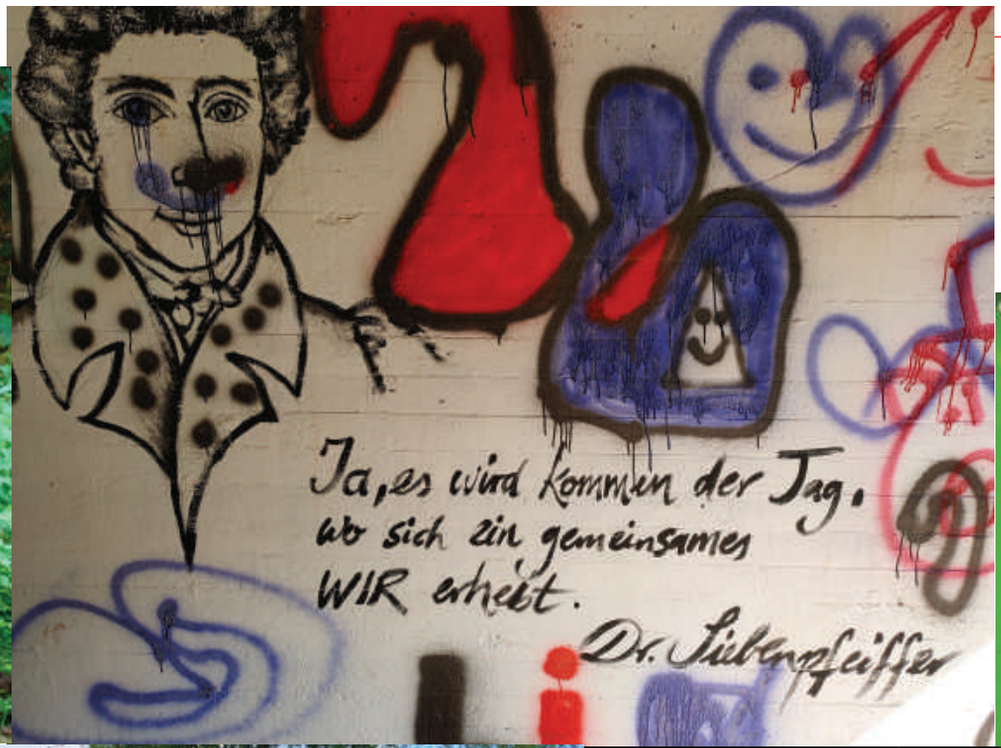

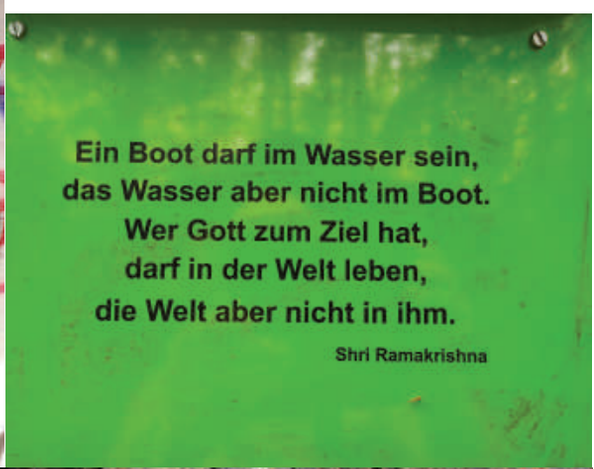

Grofweg zou je citaten en uitspraken kunnen indelen in categorieën, bijvoorbeeld: “altijd waar” (“met beide voeten op de grond kom je geen stap vooruit”). Wonderschone: “Uit het Paradijs resten ons nog drie dingen: De sterren in de nacht, de bloemen overdag en de ogen van kinderen” (van Dante). Utopische: “*Patria mea totus hic mundus est*” - mijn vaderland is deze hele wereld! Grappige: “Pensionering heeft één nadeel: je hebt nooit een dag vrijaf”, snedige: “een overdrijving is een waarheid die haar geduld heeft verloren” (Kahlil Gibran) of met een echo…: “Ouder worden is niet zo erg - als je denkt aan het alternatief…” (Maurice Chevalier). Nelson Mandela was grootgrutter in bijzonder wijze en diepzinnige uitspraken, teveel om hier op te noemen. Er is vast een causaal verband tussen zijn 27 jaar durende gevangenschap en het gehalte en de hoeveelheid van zijn intens wijze uitspraken: Hij had tijd genoeg om ze te bedenken.

Sommige teksten onderweg leken eerder een vorm van protest dan een aanzet tot bespiegeling.

Voorafgaand, tijdens en vooral na mijn tocht vroegen veel mensen mij wat mijn motief was om zo’n lange voetreis te ondernemen. Ik herinner me wel dat ik vetrok met de gedachte dat ik een paar dingen wilde uitzoeken. Over mezelf, de wereld, de mensen, het leven. Om maar eens een paar thema’s te noemen. Maar het zou te ver voeren om nu te zeggen dat ik een soort vragenlijst in mijn rugzak had waarvan ik de vragen onderweg wilde kunnen afvinken. Het was bij mij meer een soort drang om op pad te gaan, alleen, en met de gekozen bestemming als hulpmiddel om op pad te blijven. Die muurcitaten onderweg zijn daarbij onverwachte richtingbordjes gebleken. Natuurlijk niet voor de fysieke weg, daar had je dat vignet met dat gezette mannetje met die staf voor: het bekende Via Francigena symbool. Het was meer dat die citaten vaak op een heel toepasselijk moment als het ware de richting aangaven waar mijn mentale toestand op dat moment aan toe was.

Wonderschone omweg

Een voorbeeld: door de geldende coronavoorschriften in de zomer van 2020 was Frankrijk een no-go area en moest ik omlopen door Duitsland om in Basel de Via Francigena op te kunnen pikken. Zo kwam ik zonder vooropgezet plan op de ‘Wendelinus Pilgerweg’. Dat is een korte, maar wonderschone route die ik zeker nog eens wil gaan doen. Langs die Wendelinus route stonden om de zoveel kilometer bordjes met prachtige wijsheden. Zo bijvoorbeeld één van de schrijver Erich Kästner (ha! die kende ik nog van mijn lijst voor Duits: *Drei Männer im Schnee*…altijd lachen!). Hij kon kennelijk ook serieus zijn en noteerde: “*Auch aus Steinen die dir in den Weg gelegt werden, kannst du etwas Schönes bauen*”…Ik stond toen net aan het begin van een stevige klim, door een kletsnat geregend bos met gladde stenen op het steile pad. Met dat citaat in gedachten loop je toch anders die berg op. Ik moet zeggen dat Erich me nog vaak onderweg met deze woorden een kontje heeft gegeven!

Sommige teksten onderweg leken eerder een vorm van protest dan een aanzet tot bespiegeling. Bij een coöperatieve eco-woongemeenschap in Zwitserland, waar ik belandde en gastvrij werd onthaald stonden, als een uiting van onvrede met de reactie van onze samenleving op de pandemie, midden in de natuur borden met de wat cryptische woorden: “*Freinage d’urgence, le silence du début*”. Na een geëngageerd debat met de coöperatieleden tot diep in de nacht, omschrijf ik de strekking het beste als volgt: Onze hyperkwetsbare samenleving moet aan de noodrem trekken en terugkeren naar de stilte (lees: eenvoud) van het begin. Als pelgrim met niet meer dan een rugzak en een tentje en aangewezen op datgene wat de mensen op zijn weg hem aanbieden kon ik me daar wel in vinden en heb ik het daar honderden kilometers op kunnen volhouden.

Een eigen vondst…

Het tegenkomen op je pad van zoveel “*food for thought*” prikkelde mij op een gegeven moment om zélf eens een poging te wagen en iets te bedenken dat op zo’n tegeltje zou passen. Omdat de Po-vlakte met kilometers lange rechte paden door oneindige, monotone rijstvelden weinig afleiding geeft en je je al wandelende dus diep naar binnen keert, kreeg ik een beetje inspiratie. Onder invloed van de sombere berichten over het fatale slinken van oerbossen, ijskappen en biodiversiteit die het leven op onze planeet bedreigen, bedacht ik het volgende (meteen maar in het Engels om er een meer mondiaal cachet aan te geven): “*Don’t eat the horse you’re riding*”. Ik betwijfel of die ooit de Succes agenda haalt, maar ik was er toen wel tevreden over.

Tot slot nog één muurschrift op een kerktoren in Italië dat me even heeft beziggehouden. Met mijn rudimentaire restje Latijn dat ik nog in mijn herinnering terug kon vinden van de middelbare school vertaalde ik “*in lucem dico tempus, in umbra taceo*” als “In het licht zeg ik de tijd, in de schaduw zwijg ik”. Ik was ingesteld op een diep-filosofische overpeinzing en kon de betekenis niet duiden. Misschien een grappig raadseltje dacht ik toen, maar ik kon de oplossing niet vinden en besloot toen maar verder te wandelen. De hoek om. Daar zat op de andere gevel van die toren een zonnewijzer….

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

HENK SIEBEN

'Ook al is het al weer zeven jaar geleden: de uitreiking van de oorkonde, op 4 mei 2014 in een volle Friezenkerk, maakte een onuitwisbare indruk op mij', vertelt Henk Sieben uit Rekken. 'In drie weken waren Alie, mijn vrouw, en ik vanuit de Achterhoek naar de Eeuwige Stad gefietst. Behalve dat ik volop genoten had van de prachtige tocht, als sportieve uitdaging, gaven mij de talloze wegkruizen en Mariakapelletjes nieuwe kracht. Verder gaf het besef dat er zovelen voor mij waren geweest die de weg naar Rome hadden afgelegd ook een gevoel van verbondenheid met al degenen die zich die moeite eerder hadden getroost.'

Op de dag dat Henk en Alie in Rome aankwamen, was de Friezenkerk gesloten maar op zondag daarop was er een viering. 'We kwamen aan toen de viering al bijna begonnen was. Van één van de voorgangers kreeg ik, behalve een laatste stempel van de Friezenkerk op de stempelkaart ook een oorkonde. Voor mijn vrouw was alleen de aankomst in Rome voldoende. Zo werden enkele wandelaars en ik aan het einde van de viering naar voren geroepen en namen de oorkonde in ontvangst. Dit was echt een heel bijzonder moment: ik was blij en dankbaar tegelijk dat we de tocht tot een goed einde hadden gebracht.'

HANS OVERGOOR

Alta Via

De reisboekhandel van Antwerpen

Foto's Hans Overgoor en Dirk van den Berghe

Op een steenworp afstand van het iconische MAS-museum kan **Alta Via** op het bruisende "Eilandje" in Antwerpen je niet ontgaan. "Reisboekhandel" staat met grote letters boven een fraai winkelpand aan de sfeervolle Nassaustraat.

Dirk van den Berghe, de eigenaar van Alta Via, had telefonisch al laten weten dat ik meer dan welkom was voor een interview, zodat na de artikelen over de Noorderzon in Arnhem en de Zwerver in Groningen de lezers van OMNES ook kennis zouden kunnen maken met Alta Via. En zo sta ik na een uurtje rijden vanuit Vught op een vroege morgen in juni voor de deur, waar Dirk net bezig is zijn zaak te openen. Zelf heeft hij er dan al bijna twee uur reizen op zitten, want iedere werkdag reist hij vanuit zijn woonplaats Oudenaarde (op de grens van de Vlaamse Ardennen) eerst per fiets en dan per trein naar zijn levenswerk.
Eenmaal over de drempel ontwaar ik in het schemerdonker een luilekkerland voor iedere wandelaar, fietser of andere reislustige. Zover het oog reikt zie ik schappen, rekken en tafels vol met kaarten, gidsen, boeken, foto's en globes. Voor elk wat wils.

Een sprong in het diepe
Nadat Dirk zijn zaak in het volle licht heeft gezet en mij met een vriendelijke beweging koffie heeft aangeboden gaan we aan een gezellige leestafel zitten en steekt hij van wal. 'Ik ben in 1970 geboren in Hamme. Als eerste grote stap na mijn schooljaren ging ik in Leuven Slavische talen studeren. Het was de tijd van *Perestrojka* en *Flower Power*, maar voor mij ook een tijd van reflectie over de omwentelingen in de wereld en mijn verantwoordelijkheid bij alles wat gebeurde.'

Reisboekwinkels in Nederland en Vlaanderen

Dit is de derde aflevering in een serie waarin OMNES de aandacht richt op de slinkende branche van reisboekhandels en hun vaak gepassioneerde ondernemers. Dit keer Dirk van den Berghe van Alta Via in Antwerpen

Samen met een vriendin en latere levenspartner raakt hij betrokken bij een S.O.S. winkel in Gent en bij een muziek-/ eetcafé met de intrigerende naam Floere Foeken. Dirk vertaalt dat discreet voor mij. Het was ook in Gent waar hij in 1993 solliciteerde bij reisboekwinkel Atlas & Zanzibar. Hij had toen al ontdekt dat een bureaubaan niets voor hem was, maar dat zelfstandig ondernemen eigenlijk zijn diepste wens was.
‘Samen met een vriend begon ik in 2010 in een voormalige broodjeszaak een eigen reisboekwinkel op “het Eilandje” in Antwerpen. Dat was toen een sprong in het diepe, maar achteraf bleek dit een gouden greep. Ik moest flink investeren in winkel en voorraad, had nog weinig klanten en wel het spanningsveld van een 50/50 partnerschap. Al vrij snel realiseerde ik me dat ik moest kiezen: óf samen failliet óf alleen verder. Ik koos voor dat laatste en na drie jaren in mijn eentje bikkelen begon de sneeuwbal eindelijk wat te rollen’.
Nadat Dirk ondertussen rond tien uur zijn eerste klant even heeft geholpen, vervolgt hij zijn verhaal. Alleen al het luisteren naar zijn zorgvuldig en enthousiast Vlaams taalgebruik en te zien hoe hij zich met warmte en bezieling over een klant ontfermt, is de reis al waard.
Met de gestage groei kwam ook de noodzaak van het werven van iemand om hem te assisteren en te vervangen als dat nodig was. Hij plakte een briefje op de deur: “Persoon gezocht”. Door de voorzienigheid gezonden kwam er op een goede dag een vrouw in de winkel die al eens eerder met haar dochter en een ezel naar Compostella wilde wandelen. ‘Ik heb haar dat toen ten stelligste ontraden’, zegt Dirk met vlammende ogen alsof ik zelf met dit idee gekomen ben, ‘maar toen zij dat briefje zag zei ze dat ze wel wilde solliciteren.’ Lief Broers, want zo heet ze, is nu al jaren zijn steun en toeverlaat.

Huiselijke sfeer

Door de enorme vlucht die de digitale wereld genomen heeft is er nog nooit zoveel reisinformatie beschikbaar geweest als nu. Nieuwe auto- en wegenkaarten worden nog nauwelijks uitgegeven en de vraag dringt zich natuurlijk op wat de meerwaarde, en daarmee de toekomst, van een reisboekhandel is. Maar Dirk ziet de toekomst vol vertrouwen tegemoet.
‘De meerwaarde van Alta Via zit grofweg in drie zaken’, legt hij uit. ‘Allereerst de uitstraling en inrichting. Mensen die hier binnenkomen moeten zich door de huiselijke sfeer met ruime leestafel en gemakkelijke zitjes op hun gemak voelen. Zij kunnen met een kopje koffie ontspannen snuffelen in de

ALTA VIA - Travel Books and Maps

Nassaustraat 29 (op ‘t Eilandje)
2000 Antwerpen

www.altaviatravelbooks.be

grote collectie boeken en kaarten. Zelfs vertrouwde klanten die gericht een bepaald gidsje willen kopen, blijven vaak toch nog wat rondstruinen. Iedereen houdt toch van een behaaglijke ambiance en een luisterend oor, nietwaar?’
Dirk is er in de tweede plaats van overtuigd dat een collectie onderscheidend moet zijn naast alles wat ook op internet te koop is. Door zijn jarenlange ervaring en interactie met klanten heeft hij naast een uitgebreide collectie specialistische en gedetailleerde wandel- en fietskaarten ook stadskaarten van heel Europa en ver daar buiten. ‘Natuurlijk is het gebruik van persoonlijke digitale hulpmiddelen als gps, Google map etc. makkelijk’, zegt hij, ‘maar uiteindelijk blijkt een goed en gedetailleerd overzicht van een kaart toch nog vaak onmisbaar. Vooral de afgelopen jaren is de vraag naar wandel- en fietskaarten, mede door de Covid-beperkingen, enorm gestegen. Ik voorzie hierin vooralsnog geen kentering. Integendeel, het belang voor lichaam en geest van gezond bewegen wordt steeds duidelijker en prikkelt steeds meer mensen om in de benen te komen’.

‘Alles in mijn winkel is vervangbaar, behalve ik’
Ten derde noemt Dirk het persoonlijke contact met de klant het sluitstuk, of het begin van deze drie-eenheid. ‘Niets geeft mij méér voldoening dan klanten die voor het eerst komen met raad en daad op weg te helpen bij het avontuur dat ze zoeken. Want reizen, in welke vorm en met welk doel dan ook, is toch uiteindelijk een vorm van avontuur. De voorbereiding van de reis alleen al, met allerlei mooie verwachtingen en het wegdromen bij een bestemming. Het begint vaak hier als ik ze de weg wijs bij het vinden van de juiste informatie; of als ik ze vertel uit eigen ervaring of die van andere reislustige klanten’.
Maar ook bestaande klanten komen graag terug bij Alta Via, want ook na een reis is het verlangen om weer op pad te gaan groot, al is het maar in de fantasie. ‘Voor deze mensen ben ik vaak een soort biechtvader met wie ze ervaringen willen delen. Alles in mijn winkel is vervangbaar, behalve ik.’

Een vreemde snoeshaan
Enigszins behoedzaam vraag ik hem of er wel eens eigenaardige mensen in zijn zaak komen.
‘Toen ik Alta Via startte’, herinnert hij zich, ‘kwam er iedere maand een anonieme maar goede klant die altijd alles wat nieuw was aan kaarten kocht en ook altijd contant betaalde. Maar op een zeker dag verscheen hij niet meer. Jaren later kwam er een man in de winkel die vroeg of ik ook tweedehands kaarten kocht. Daarop vertelde hij dat hij een enorme verzameling nieuwe kaarten had uit de boedel van zijn overleden broer.’
Over het verschil tussen Vlaamse en Nederlandse klanten zegt Dirk: ‘Nederlanders zijn graag geziene gasten, maar één duidelijk verschil met de Vlaming is dat zij meestal vragen: is er nog korting? Dat moet de handelsgeest zijn’, voegt hij er met een kwinkslag aan toe.

Slow Travel, zonder vliegtuig
Ik vraag hem of hij zelf meer wandelaar is of fietser; en wat zijn favoriete bestemmingen of tochten zijn. Tot mijn verrassing zegt hij dat hij nog nooit buiten Europa gereisd heeft. ‘Ik heb zelfs nog nooit in een vliegtuig gezeten. Ooit werkte ik in mijn jonge jaren vijf maanden op vliegveld Zaventem voor Federal Express. Daar werd ik geconfronteerd met de hectiek van een luchthaven. Toen al

kwam ik steeds meer tot het besef dat je vanuit de beperking rust in je leven kan scheppen. Ik wandel graag en Europa heeft voor mij genoeg te bieden. Als ze er voor open staan probeer ik mijn klanten ook te vertellen over het plezier en de voldoening die je kan beleven door rustig te reizen. In plaats van een chartervlucht naar je bestemming of vertrekpunt voor een wandel- of fietstocht kan je ook een trein of boot nemen en ervaren wat een ontspannen en unieke belevenis dat kan zijn.'
Zelf reist hij voor verdere bestemmingen alleen maar met de trein. 'De milieu- en klimaatrampen en bedreigingen waaraan onze planeet steeds vaker onderhevig zijn gaan mij zeer ten harte. Ik zet mij naar beste kunnen in om een steentje bij te dragen om het tij te keren. Daarom ben ik onder meer conservator van een natuurgebied in de Vlaamse Ardennen. Ik kan geen "*blind eye*" keren naar de ecologische ramp die dreigt'.
Zijn blik is vriendelijk maar zeer vastberaden.

Geloof in de toekomst van Alta Via
De internetomzet van Alta Via is weliswaar groeiend maar toch niet meer dan rond tien procent. 'Voor mij zit de meerwaarde niet in pakjes verzenden. Mijn uitgebreide en unieke collectie, de warme sfeer in mijn winkel en de persoonlijke service en know-how, daar moet ik het van hebben. Daar komt bij dat bezoekers aan mijn zaak dit ook vaak combineren met een bezoek aan museum MAS en aan deze bruisende en authentieke Antwerpse wijk. En vergeet niet', voegt hij er aan toe, 'dat Antwerpen vanuit Nederland veel dichter bij is dan gij denkt.'

Ik dank Dirk en neem de proef op de som door nog eens rustig in zijn mooie zaak rond te kijken en vervolgens het Eilandje en het MAS te bezoeken. Méér dan een dagje waard!

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

ANNE-MARIE BREKELMANS

Anne-Marie Brekelmans (55) fietste deze zomer in haar eentje in vier weken van haar woonplaats Heerlen naar Rome. Op 8 september kwam ze aan op het Sint-Pietersplein.
'Ik was verbaasd', vertelt ze, 'dat ik werd toegelaten tot een stuk van de Sint Pieter, de sacristie, waar je normaal gesproken niet mag komen; en dat ik het testimonium kreeg, ondanks dat ik plaatsen als Bolzena, Montefiascone, Viterbo, Sutri, Campagnano of La Storta niet had bezocht.'
Ze had in bijna geen enkele kerk onderweg een stempel kunnen krijgen, wel bij VVV's en overnachtingslocaties. Daarom had ze niet op een testimonium gerekend. 'Toen ik bij de Opera Romana vroeg om een testimonium werd ik verwezen naar de sacristie van de Sint Pieter. Zonder verwachtingen ging ik dus daarheen en jawel ik kreeg mijn testimonium.'
De man die de laatste stempel in haar paspoort zette en die haar het testimonium overhandigde maakte wel een verveelde indruk, 'maar dat mocht de pret niet drukken', zegt ze. 'Ik heb de reis voor mezelf gemaakt, maar het pelgrimspaspoort met alle stempels en het testimonium, zeker omdat ik dit in de Sint Pieter heb gekregen, maken het toch wel bijzonder.'

ARNOLD SPIJKER

Het Christoffelpad tussen Hasselt en Vollenhove

PELGRIMEREN IN EIGEN LAND

Voordat wij jaren geleden onze eerste pelgrimswandeling in Duitsland maakten zei de naam Christoffel me niets. Ik herinner me nog goed dat de mensen die bij ons vertrek afscheid kwamen nemen ons vroegen: heb je er bezwaar tegen als we je een medaille voor aan de rugzak meegeven? Nee, natuurlijk hebben we daar geen bezwaar tegen. Deze medaille bleek van Sint-Christoffel te zijn. Pas toen hoorde ik dat Sint Christoffel de beschermheilige voor reizigers is. Dat was op dat moment dus nieuw voor me, maar de pelgrimage staat nu onder zijn bescherming.

Foto's: Arnold Spijker

En meteen kwamen wij op die eerste pelgrimswandeling 'toevallig' het thema Christoffel verschillende keren tegen. Zo ontmoetten wij bijvoorbeeld de Duitser Christoff. Met hem hadden we persoonlijke en intieme gesprekken. Een man die tot rust probeerde te komen na z'n scheiding en zo aan de pelgrimstocht begon. Binnenkomend in Trier troffen wij een groot beeld van Sint Christoffel. Dat vind ik het mooie van een thema. Je kijkt anders en dingen gaan opvallen.
Nu heb ik het gevoel dat je als pelgrim sowieso tot een bepaalde categorie 'aparte mensen' behoort. Mensen die in wonderen geloven en mensen die wonderen meemaken.
Gek dat zoiets dan toch een rol kan gaan spelen. Dat blijkt dus ook in Nederland te kunnen. Dat vind ik het mooie van een thema. Je kijkt anders en dingen gaan opvallen.

Vele pelgrimsmogelijkheden in Nederland
Deze zomer liepen wij een van de vele pelgrimsmogelijkheden in Nederland, het Christoffelpad, een themapad van ruim veertig kilometer tussen Hasselt en Vollenhove. In de Grote Kerk van Hasselt, een van de oudste pelgrimsplaatsen in ons land, hangt een muurschildering van beschermheer Christoffel. Daaraan ontleent het pad zijn titel.
Het is een tweedaagse tocht, maar wij doen hem – rustig aan - in drie dagen. Op deze tocht, zo vermeldt de website, kun je 'mystieke plekken, oer-Hollandse dijken, religieuze symbolen en moderne polders, rietvelden, bossen, moeras en rivieren kunt ontdekken.'
Indien mogelijk loop ik graag met een kaart op zak. Soms gebruik ik zo'n ding niet, maar ik vind het prettig er een bij me te hebben. Je hebt die kaart op deze wandeling niet echt nodig. De route is goed

Dit is de negende aflevering van de serie Pelgrimeren in eigen land. Dit keer beschrijft Arnold Spijker zijn ervaringen langs oude pelgrimsplaatsen in de kop van Overijssel.

▼ *Landgoed Oldenhof*

aangegeven. Alleen in de plaatsen is het, zoals trouwens altijd, opletten.
Onze thuisbasis is tijdens deze tocht Zwartsluis. Na een heerlijk kopje koffie met appelgebak nemen we bus 71 richting Vollenhove. Daar beginnen we onze tocht. Tijdens de busreis miezert het. Niet direct uitnodigend om een pelgrimswandeling te beginnen. Door de grijze wolken lijkt het wat mistig. Ik heb zo het gevoel dat mist en mysterie een beetje bij elkaar horen. Mist doet mij aan mist(erie) denken. Net als je in de mist ook niet alles ziet, is dit in het leven ook zo. Je probeert zaken te zien, maar die worden dan versluierd door de mist. Door de mist verdwijnt er plotseling van alles en daarna komen er plotseling dingen te voorschijn.

Vollenhove
Wij zijn heel blij dat de grijze regensluier wegtrekt en alleen een mist in de verte overblijft zodra we in Vollenhove aankomen. Het is daar feest geweest; alles is er versierd. We zijn erg nieuwsgierig en vragen een bewoner wat hier te doen was. Dat blijkt een bloemencorso te zijn. Wat een gezellige indrukt maakt dat. Zo'n stadje lijkt er wel meer van in waarde te stijgen.
Op het vervolg van onze tocht kruisen we een brug waar aan de andere zijde Flevoland ligt. Hoe dicht dat ook voor wandelaars bij elkaar ligt, gaat er door me heen. Mijn moeder is in de omgeving van Vollenhove geboren. Zo bezoek ik ook haar geboortegrond. Zelf heb ik onder meer jaren in Flevoland gewoond. Dat voelt nu wel heel dicht bij elkaar.
Op de terugweg naar onze accommodatie kiezen we een route waarbij we ons steeds over de schapenhekken moeten worstelen. Het is een pad, begroeid met bramen waar we ons verder doorheen ploeteren richting onze accommodatie. We zijn blij als we op onze plek van bestemming zijn.

De tweede dag
Vandaag is het een zonnige dag en gaan we richting Genemuiden. Vandaar lopen we naar Hasselt en weer terug naar Zwartsluis. Eerst wandelen we een wat saai stuk richting het pontje. Dat pontje vaart regelmatig heen en weer. Wachten hoef je er nauwelijks. Aan de overzijde lopen we op een dijk bij Genemuiden. We lopen dan langs weinig aantrekkelijke industriële gebouwen, die voor een deel oud en vervallen zijn. We zien het lossen van het zand en allerlei andere lossingsactiviteiten daar bij die industrie. Je ervaart er een heel leven op zich, waar wij althans heel weinig vanaf weten. Mensen die op boten leven en dit soort producten aan de industrie bezorgen en dergelijke.
De pelgrimstocht vind ik ook wel afzien, omdat hij delen over deze niet zo interessante lange dijk voert. Daarmee kun je misschien ook wel zeggen dat het een echte pelgrimstocht wordt, omdat pelgrimeren ook altijd wel afzien is.
Wat we wel erg mooi vinden is het weidse uitzicht. Het zicht op het vele water met al z'n watervogels. Zo kan je, als je geluk hebt, de

zeearend zien. Terwijl we op de dijk lopen horen we plotseling een krachtig slaand geluid. Wat een magnifieke gewaarwording. Geen zeearend, helaas. Het blijk de vleugelslag van langsvliegende zwanen te zijn. Wat een fenomenale kracht moet hier achter zitten.
Dat in deze regio de zondagsrust nog wordt bewaard lezen we op een bord: 'Dagelijks verse eieren. Niet op zondag.'

Derde dag
Vandaag wandelen we via een ander traject van Zwartsluis naar Vollenhove. Door dit traject te nemen hebben we aan het eind het hele pad gehad. Overrompelend stil en gevoelsmatig een stap terug in de tijd, zo voelt het wanneer we Landgoed Oldenhof oplopen. Het landgoed stamt al uit 1635. Van latere datum zijn het omringende parkbos en twee boerenhofsteden, die een vanzelfsprekend geheel vormen met het statige gebouw en de gracht. Het terras bij dit landgoed ligt er met de kippen op het terras om ons heen vredig en rustig bij.

Ik heb zo het gevoel dat mist
en mysterie een beetje bij elkaar horen.
Mist doet mij aan mist(erie) denken.

Je kunt je zo voorstellen dat je een flink stuk terug in de tijd bent. De plek heeft een bijna mystieke uitstraling.

Binnen kun je nog tal van oudere elementen zien. De bediening is dan weer modern, wij nemen koffie en een broodje. Daarna moeten we helaas weer afscheid nemen en gaan we verder richting Vollenhove.
Op de terugweg willen we niet opnieuw een stuk langs de dijk wandelen en besluiten we het laatste stukje terug de bus naar Zwartsluis te nemen. Wat gaat dat allemaal makkelijk tegenwoordig. We tikken 9292 in de browser en kunnen direct zien hoe laat de volgende bus verwacht wordt. Dat wordt wachten, want die komt pas over 45 minuten. Dat is wel balen. We hoopten op een snellere verbinding. Maar wat gebeurt er als we tien minuten later bij de bushalte zijn? We kijken nog eens hoeveel tijd we nog hebben en dan blijkt de bus, door vertragingen, over enkele minuten te komen. Wat wonderlijk.
Zwaait daar Christoffel niet lachend naar ons?

Zoek op www.ontdekdeijsseldelta.nl in het zoekvenster Christoffelpad en je vindt de gegevens over deze route. Je kunt daar voor € 4,50 het boekje bestellen. Ook is de routekaart met stempelkaart bij elk toeristisch informatiepunt (TIP) langs de route te koop. Het TIP is ook één van de stempelposten. Gedurende de sluiting van het TIP zijn de kaarten ook per mail te bestellen via info@tiphasselt.nl.
Buslijn 71 stopt op veel plekken langs de route en brengt je snel van en naar je overnachtingsadres. De busverbindingen kun je onderweg en op je locatie goed nagaan op de website: http://9292.nl
Voor nog veel meer binnenlandse pelgrims-wandelingen, zie www.pelgrimsdingen.nl

▲ *Ruïne Toutenburg bij Vollenhove*

TEJA VAN HOFTEN

Over pelgrims, vagebonden en andere landlopers

▲ *Lootjesverkoper*

Waarschijnlijk mede dankzij de immer goedgemutste Swiebertje uit mijn jeugd, heb ik een naïef, romantisch zwerfbeeld. Gewoon gaan waar de wind je brengt, zorgeloos genieten, in het volste vertrouwen dat er altijd wel iemand is die zich over jou ontfermt als het nodig is. Swiebertje stond voor mij model voor de echte vrijbuiter, de levensgenieter, met lak aan spelregels en gezag; die zich niet druk maakt om een veilige toekomst en enkel in het nu wil zijn. Het liefst natuurlijk met zonneschijn en vogelgeluidjes, vlindergefladder en bloemengeur.

Maar de verhalen over marskramers en zwervers in de zuidelijke Nederlanden en Vlaanderen in de 19e en 20e eeuw zijn allesbehalve romantisch. Je had leurders met bederfelijke waar en venters van langer houdbare loophandel (zoals schoensmeer, veters, fournituren, aardappelschilmesjes en dergelijke). Deze laatsten probeerden hun waren te slijten bij ver afgelegen boerderijen, gingen zo de boer op en waren dan tevens nieuwsbrengers. Ze bleken vaak een eigen territorium te hebben, waarbinnen ze geen ander duldden, met vaste slaap- en eetadresjes waar ze eens in de zes weken weer terug konden komen.
Ook het bestaan van landlopers was allerminst romantisch. Geen sprake van lekker geluier of genieten van het lopen op zichzelf. Ze moesten zich wel verplaatsen omdat iedereen hard moest werken om het hoofd boven water te houden. En zo'n niksnut alle dagen om je heen, dat kon niemand zich permitteren. Vaak zijn het intrieste verhalen over kindersterfte, armoede en ziektes die soms hele gezinnen uitroeiden. Mensen die door allerlei tegenslag buiten de maatschappij terecht waren gekomen, overgeleverd aan de christelijke naastenliefde, waarbij de katholieken meer geneigd waren om op die manier voor zichzelf aflaten te verdienen dan de wat nuchtere protestanten. Bedelaars, die geheel vervuilden, tussen de beesten sliepen en te eten kregen uit een voor hen apart gehouden bakje. Soms zaten ze zo onder de vlooien, luis en andere bijtertjes, die gevaarlijke ziektes als vlektyfus konden overbrengen, dat ze aan hun lot werden overgelaten en dan vaak ook niet erg oud werden.

Huwelijksbemiddelaars en smokkelaars

Deze levensgeschiedenissen zijn pure smartlappen. Het liep slecht met je af als je niet meer uit de voeten kon. Als het 's winters erg koud werd, gingen sommigen opzettelijk uit stelen om in het gevang weer een tijdje een dak boven het hoofd te

▲ *Marskramer*

hebben. Hoewel je er natuurlijk ook vrolijke flierefluiters bij had. Die kregen met veel charme en grappen van alles voor elkaar en maakten de mensen aan het lachen met sterke verhalen of circuskunsten. Ze stonden op hun kop of zongen geïmproviseerde levensliederen. Zo ook de marktzanger, die recente gebeurtenissen becommentarieerde. Zij waren toentertijd een van de weinige vormen van vermaak en omdat ze op veel plaatsen kwamen, soms ook gewiekste huwelijksbemiddelaars. Ook waren erbij, die smokkelaars hand- en spandiensten bewezen of onder het mom van koekkramer met een rad van fortuin de mensen tot gokken verleidden en zo hun kostje bij elkaar scharrelden. De anarchisten onder hen waren vaak door het leven murw gemangeld, volkomen onverschillig, ook ten opzichte van hun eigen lichaam.

Pelgrimage als levensverzekering

In de Middeleeuwen had je de dolende ridders, pelgrims en struikrovers, die ook allemaal op een of andere manier met godsdienst verbonden waren. Op pelgrimsreis ging men uit devotie, maar vooral ook als boetedoening voor zijn zonden. Bij het katholicisme stond de zondige gedachte bijna gelijk aan de zonde zelf en kwam daarmee heel dicht in de buurt van verlangen, wat ook erg fout was. En wie had dat niet nodig, de troost van verlangen? Ontsnappen in fantasie en daarnaast natuurlijk last van spijt en schuld? Een pelgrimage was een soort levensverzekering voor na de dood, je verzekeren van een goed hiernamaals. Een aflaat verdienen, een stapje dichter bij God en dat kon je ook doen voor een ander.

Op pelgrimsreis ging men uit devotie, maar vooral ook als boetedoening voor zijn zonden.

Zo waren er ook beroepspelgrims, die zich lieten betalen door mensen die zelf niet konden of wilden gaan, om zo plaatsvervangend God wat gunstiger te stemmen. Een kwestie van investering. En bij beleggingen weet je immers nooit van te voren of er werkelijke winst wordt behaald. Zo is het altijd al geweest. Als je geld genoeg had kon je dat risico wel nemen en een ander voor jou laten gaan, een stukje Goddelijke aandacht veilig stellen kon nooit kwaad. Ook waren er pelgrims die zo'n tocht ondernamen louter uit nieuwsgierigheid en hang naar avontuur.

De pelgrim van nu

Tegenwoordig is dat niet anders. Maar de maatschappij is veel individualistischer ingesteld, mensen denken liever zelf dan zich over te geven aan de zekerheid van alle beperkende godsdienstregels en wetten. De meeste hedendaagse pelgrims zijn ook wel op zoek naar een vorm van religieus bewustzijn, spiritualiteit en vooral naar zingeving, maar niet perse binnen deze traditie. Hun meest voorkomende leeftijd is rond de vijftig à zestig jaar. Het moment van bezinning, wanneer allerlei zaken in het leven al behoorlijk vastliggen; huwelijk, kinderen, carrière. Meestal

is er dan nog wel genoeg vitaliteit om het leven een nieuwe wending te geven, een soort laatste-kans-moment. Keuzes waarop je je moet bezinnen. Een nu-of-nooit-gevoel. De tijd dringt. Vele mogelijkheden zijn al afgesloten. Hiervan afscheid te moeten nemen is droevig als een soort voorbereiden op het steeds dichterbij komende eindpunt, de naderende dood. De pragmatische Westerse mens ziet die dood niet meer als een nieuw begin. Dit bewustzijn van je eigen eindigheid zet eerder aan tot getob. Bovendien vervult nu de verzorgingsstaat grotendeels de rol van naastenliefdeverlener.

Pelgrimstocht of goedkope vakantie?
Gastvrijheid in afgelegen gebieden bestaat gelukkig nog steeds, maar de bevolkingsdichtheid bepaalt de mate. De tegenwoordige toerist die tijdelijk even rondzwerft om al snel weer naar zijn comfortabel huis en dito inkomen terug te keren, koopt zichzelf illusies, wat niks meer te maken heeft met het nomadische leven van zwervers van nog maar een eeuw geleden. Het is meer een sportieve, relatief goedkope vakantie. En eigenlijk ben ik niet veel anders en maar wat blij om goed uitgerust met water- en winddichte kleding en goede bergschoenen aan, op pad te kunnen gaan, in de wetenschap dat alleen zwerfhonden nog een reëel gevaar kunnen opleveren. Bovendien heb ik met mijn telefoon altijd een hulplijntje. Toch word ik ondanks deze zekerheden, iedere keer als ik een meerdaagse wandeltocht ga ondernemen, ontzettend zenuwachtig voor vertrek en supertrots na thuiskomst.

Informatie over landlopers en marskramers in de 19e eeuw is afkomstig uit het boek *De Rondgangers*, door Phons Bakx, 2017 Antropodium.

De afbeeldingen zijn afkomstig van het Stadsarchief Amsterdam en Nationaal Archief/ Collectie Spaarnestad

Zwervers in Amsterams Politiebureau. Hendrik Maarten Krabbé (1868-1931)

De risico's zijn zoveel minder, maar het verlangen en de angsten zijn, juist omdat we het zo ontwend zijn om zomaar een beetje niks tegemoet te gaan, nog steeds dezelfde.

Ontdekkingsreiziger op zoek naar zichzelf
Als je loopt wordt de wereld, naar je zou verwachten, groter. Je bent immers op ontdekkingsreis. Maar in een ander opzicht wordt hij overzichtelijker en dus kleiner. Alleen het lichaam telt. Krijg ik geen blaren? Blijven de benen het doen? Kan ik de rugzak nog aan? Waar kan ik overnachten, waar eten kopen? De primaire behoeftes. Daarna de directe omgeving, die zowel gevaar als genot kan betekenen. Het weer speelt daarbij een belangrijke rol. Ook weer ten opzichte van dat kwetsbare lijf. Kan ik mezelf droog en warm houden? Raak ik niet oververhit? Waar liggen de grenzen van mijn zijn? Welke eisen stelt een landschap aan mij? Niet alleen een kwestie van overleven, maar ook beleven. Wat verandert er in mij als het landschap verandert? Worden er nieuwe zenuwverbindingen in het hoofd aangelegd onderweg? Wijzigt ook daar het wegenpatroon? Lopend onderweg zijn, vraagt veel van mijn lichaam. In hoeverre kan mijn denken zich losmaken van dat biologische zijn? Als hedendaagse pelgrim ben ik een ontdekkingsreiziger op zoek naar mezelf. En die zoektocht verveelt nooit.

Beroepspelgrim
Beeldend kunstenaar teja van hoften (kleine letters op eigen verzoek) heeft zich laten inspireren door beroepspelgrims uit de middeleeuwen. In "beroepsmatig pelgrimeren" ziet zij een mooie manier van *crowdfunding* voor haar werk. Zij zegt daarover: "Juist nu, binnen de beperkingen van de heersende pandemie hou ik een grote doe-behoefte. Die energie wil ik omzetten in lopen. Mijn dagelijks kijken, denken en verwonderen tijdens de wandeling breng ik in woorden, foto's, tekeningen en beelden samen in het boek "*Overwegingen*", dat naar verwachting in 2022 in eigen beheer wordt uitgegeven. Als beroepspelgrim zoekt zij opdrachtgevers aan wie zij dit boek achteraf kan aanbieden, als troost en indien wenselijk, samen met een "reine-ziel-verklaring".
In haar woorden:
"Laat mij uw zondebok zijn en ik draag met rouwmoedig hart al uw zorgen, zonden en twijfels naar verre onbekende bestemming. Ik bied u mijn diensten als placebo aan en bevrijd u op deze manier van uw gewetensnood. U zet datgene wat uw gemoedsrust kwelt op papier en ik draag dit de hele reis met mij mee. Aan het eind laat ik het langzaam verdwijnen door het naar keuze:
- bij bestemming te versnipperen en aan de wind mee te geven
- aan een boom te binden en verder aan het toeval over te laten
- te begraven en langzaam laten vergaan
- ritueel te verbranden"
Spreekt dit idee u aan, neem dan contact op met:
tejavanhoften@zeelandnet.nl
www.tejavanhoften.nl

▼ *Zwerver in Napels. Nationaal Archief, Collectie Spaarnestad*

ARNOUD BOERWINKEL

De veelzijdige fietswereld van Henrik Kos

▲ *Cinqueterre*

Een mooie functie bij de bank, dat was zijn jongensdroom. En die ging in vervulling. Maar toen hij een jaar of vijfenveertig was kwam de twijfel: is dit het nou? Moet ik dit tot mijn vijfenzestigste volhouden, met een gouden ketting vastzitten aan een bureaustoel van de RABObank? Toen besloot hij het nog tien jaar vol te houden en te sparen voor een leven daarna. Op zijn vijfenvijftigste kwam zijn kans voorbij: dankzij een goed sociaal plan kon hij, twaalf jaar voor zijn pensioen, de wereld van het grote geld achter zich laten en het leven als bankemployee vaarwel zeggen. En toen begon zijn leven als fietser pas echt.

Foto's: Henrik Kos

Uitrustend in een blokhut op een camping ten zuidoosten van Madrid heeft Henrik Kos even tijd. Eerdere pogingen om hem telefonisch te spreken te krijgen stuitten op zijn onbedwingbare reislust. Op 19 juni vertrok hij met zijn tweewieler vanuit zijn woonplaats Zwolle in zuidelijke richting. Eerste reisdoel was zijn vaste caravan op een camping aan het meer van Bolsena, bekende plek voor wie de Via Francigena naar Rome volgde. In Bolsena kwam hij als kind al met zijn ouders en daar ontstond zijn liefde voor het land van pasta's, pizza's en palazzo's. En half september hadden zijn fietsbenen hem inmiddels over de Pyreneeën naar de binnenlanden van het Iberisch schiereiland gebracht. Tegen de tijd dat u deze OMNES in handen heeft is hij pas een paar weken terug op Nederlandse bodem en heeft hij het alweer druk met zijn andere liefhebberij: het bijhouden van de website fietskriebels.com en het maken van de Fietsvakantie podcast.

Hoe ontstond die liefde voor het fietsen?
'De liefde voor het fietsen was er al, maar groeide naarmate mijn vertrek bij de bank

dichterbij kwam. In 2010 pakte ik de draad weer op van een vriendschap die een beetje in het slop was geraakt met een oude vriend. We besloten samen iets bijzonders te doen en dat werd een fietstocht naar Berlijn. Het jaar daarna volgde een tocht naar Parijs en vervolgens besloten we in etappes naar Rome te fietsen: vier zomers achter elkaar elke keer een week. Het had als voordeel dat je per jaar een andere landschap doorkruiste en zo de regio's met elkaar kon vergelijken. Ook het samen reizen kende voor mij vooral voordelen: je deelt je ervaringen, je overlegt over de route, je blikt samen terug op de dag. Toch besloot ik twee jaar geleden alleen op weg te gaan, ik was er inmiddels wel achter dat fietsen voor mij de ideale manier is om een land te leren kennen. Voor het eerst in mijn eentje peddelde ik in drie weken van Tilburg naar Genua. Ik volgde grotendeels de route van Paul Benjaminse. En vorig jaar fietste ik van Zwolle naar Praag en terug. Dat alleen-fietsen was wel even wennen: je bent helemaal op jezelf aangewezen, het verblijf op het terras is vooral functioneel en je mist een sparringpartner om je frustratie of bekoring te delen. Zeker in tijden van corona, was dat wel eens lastig.'

Toch koos je ervoor alleen op reis te gaan. Waarom?
'Ik was drie jaar geleden begonnen met het opschrijven van mijn ervaringen en het bijhouden van een blog op mijn eigen website. Dat hielp me bij het verwoorden van mijn gedachtes en belevenissen en zo kon ik toch mijn verhaal vertellen en delen met anderen. En dat maakte het alleen reizen veel aangenamer. Dat stimuleerde mij ook om me ter voorbereiding van mijn reis beter te documenteren, want bezoekers van m'n site stelden vragen en die wilde ik natuurlijk wel kunnen beantwoorden. Ik besloot dit jaar opnieuw naar mijn geliefde Rome te fietsen, nu in één keer en langs de route van Reitsma. Ik stopte een paar weken in mijn *pied-á-terre* in Bolsena en stapte daarna weer op de fiets naar mijn eindbestemming. Voor de terugweg besloot ik een eigen route te kiezen: vanuit het centrum van Rome volgde ik de Tiber naar de kust en vandaar trok ik over geasfalteerde, maar rustige wegen naar het Noorden en achterlangs de beroemde *Cinqueterre* door Ligurië. Via Avignon kwam ik vervolgens in de Pyreneeën en nu ben ik onderweg naar vrienden in Andalusië, Zuid-Spanje. Daar wil ik dit najaar mijn fiets achterlaten en dan fiets ik volgend voorjaar vandaar via Lissabon naar waar mijn benen mij brengen.'

Heb je grote verschillen ervaren in het fietsen in Frankijk, Italië en Spanje?
'In Italië waren sommige routes in de coronazomer dichtgegroeid of

▼ *Pisa*

▼ *Bij Bonassola - Ligurië*

geblokkeerd door rotsblokken. Dat viel wel eens tegen. Maar de kwaliteit van de wegen is er de laatste tijd wel verbeterd. Het asfalt ligt er nu beter bij dan een paar jaar geleden.

De rode draad in bijna elk verhaal bleek al snel: gewoon gaan en zien wat er gebeurt.

En in Italië vind je in elk dorp, hoe klein ook, een barretje. Dus je kunt overal even ontspannen en van een kop goeie koffie genieten. In Spanje trof ik veel ontvolkte dorpen, waar de ziel uit is verdwenen, zonder noemenswaardige voorzieningen. Maar voor fietsers vind ik het redelijk veilig. Er staan vaak grote borden met advies aan automobilisten om met een flinke boog om fietsers heen te rijden. Dat is in Frankrijk anders; daar voelde ik me vaak minder veilig, want auto's scheuren je daar met grote snelheid voorbij.'

Wanneer en waarom ben je met die podcastserie begonnen?
'Die website stimuleerde mij om niet alleen mijn reisverhalen te publiceren, maar ook tips en adviezen te geven over fiets- en kampeermateriaal. Maar ik werd ook nieuwsgierig naar de ervaringen van anderen. Niet alleen zenden dus, maar ook ontvangen. Ik begon fietsers te interviewen die mijn site hadden bezocht. De eerste was een vrouw die naar de Noordkaap was gefietst. Ik besloot het gesprek op te nemen en als podcast op mijn site te zetten. Zo begon de "fietsvakantie-podcastserie, het geluid van Fietskriebels". Die was gericht op de aspirant vakantiefietser die nog vragen heeft over de handel en wandel tijdens een meerdaagse fietstocht. Deze zomer ging het vooral over fietsen onder corona-omstandigheden. De rode draad in bijna elk verhaal bleek al snel: gewoon gaan en zien wat er gebeurt. Daarna kwamen de gesprekken met verschillende anderen die vertelden over hun route en hun fietservaringen. En inmiddels heb ik er al twee seizoenen opzitten met in totaal vierenveertig afleveringen. Ook de beide fietsroutemakers, Hans Reitsma en Paul Benjaminse heb ik al voor mijn microfoon gehad. Ik heb nu meer dan tweehonderd abonnees op de serie en hij is al ruim twaalfduizend keer beluisterd. Ook buiten het fietsseizoen besteed ik hier veel tijd aan. Want fietsen en praten over fietsen met geestverwanten: dat is toch het mooiste wat er is!'

Henriks routes naar Rome en terug.
Dit jaar volgde Henrik de route van Hans Reitsma (reitsmaroutes.nl). Vanaf 2013 reed hij via Basel en de Splügenpas naar Rome (cyclingeurope.nl). En in 2019 ging het via de Simplonpas totaan Genua. Vanaf Genua kun je de route volgen die hij deze zomer maakte in omgekeerde richting vanuit Rome langs de Tyrreense kust. Die kun je ook als terugweg kiezen tot Avignon en vanaf daar de route uit "Onbegrensd fietsen naar Barcelona" nemen (van cycling Europe). Die is in twee richtingen beschreven. Al zijn ervaringen – tot en met die van dit jaar - staan uitgebreid beschreven op zijn website, inclusief route-kaartjes en foto's. Zie fietskriebels.com
Fietsbeleving in Europa – Travelstories, blogs, vlogs & podcasts.

Bij vertrek uit Zwolle ▲

▼ *Montefiascone aan meer van Bolsena*

EVERDIENE GEERLING

Waarom? Daarom!

En dan blijkt driemaal toch scheepsrecht te zijn. Het is inmiddels twee jaar geleden dat ik voor het laatst in Italië was; in normale tijden kwam er ik er wel een keer of drie, vier per jaar. Ik heb de afgelopen twee jaar twee keer geboekt en twee keer moeten annuleren. De laatste keer één dag voor vertrek. En ook nu geloof ik het pas als ik in het vliegtuig zit. Als de KLM dan twee dagen voor vertrek mijn vlucht annuleert, zie ik een herhaling van vorig jaar. Maar, ... na veel bellen, appen en wachten ben ik omgeboekt naar een latere vlucht dezelfde dag. Yiehaa, ik ga echt!!!

Zowel op Schiphol als op Rome Fiumicino kan ik overal zo doorlopen; er is geen enkele controle. Het was me nogal een klus om alle digitale en papieren formulieren in te vullen, maar ik hoef nergens ook maar iets te laten zien. De Nederlanders denken waarschijnlijk dat de Italianen dat bij binnenkomst in Italië wel zullen doen. En de Italianen denken dat de Nederlanders dat bij uitgaan uit Nederland gedaan hebben.
Ik word overspoeld door allerhande emoties. Blij en ontroerd dat ik na twee jaar eindelijk weer terug ben. Dát doen waar ik zielsgelukkig van word en wat ik zo gemist heb. Niet alleen helend voor lichaam en geest door de ene voet voor de andere te zetten, maar ook dat doen in de overweldigende natuur, pasta met een goed glas wijn, een lekkere cornetto met crème, een digestief van het huis, fresco's in een onooglijk, stokoud kerkje, elke steen die geschiedenis ademt, de stilte, de Italianen met hun handgebaren; en ja, ik kan ze soms ook achter het behang plakken. Ik heb het allemaal gemist.

Als ik in Rome geland ben, heb ik nog tien minuten voordat de trein richting Spoleto vertrekt. In plaats van rechtdoor naar het perron, sla ik direct linksaf de bar in. Ik moet en zal nu toch eerst een espresso naar binnen werken. En hij is heerlijk, niet alleen de smaak, maar ook het gerinkel van de kopjes, en het brommen van het espressoapparaat. Zucht: hier heb ik lang naar uitgekeken.

Houwtje-touwtje
De volgende dag sta ik te trappelen om mijn rugzak om te zwaaien en echt op pad te gaan. Maar oh, wat is het zwaar. Alsof ik het verleerd ben, niet meer weet hoe je je rugzak in moet pakken, vergeten ben dat je niet te veel spullen mee moet nemen, niet meer weet dat de warmte veel energie kost. De eerste dagen maak ik me zelfs een beetje zorgen of ik pelgrimeren nog wel leuk vind. En die venijnige heuvels; ben ik eigenlijk niet gewoon te oud ben om met een rugzak een berg op te sjouwen? Ik strompel wat, duw mezelf vooruit en hijs mezelf omhoog. En mijn houtje-touwtje kennis van het Italiaans is nog meer houtje-touwtje geworden. Tegelijkertijd weet ik dat het goed komt. Wees niet te ongeduldig, geef het de tijd, wees een beetje aardig voor jezelf.
Als ik na een aantal kilometers bij een huis een bankje zie, stort ik daar direct op neer. Ik ben gesloopt. Eerst uitwasemen, dan wat eten. De eigenaar steekt al eens zijn hoofd om de hoek wie er op zijn bankje zit. 'Is het goed dat ik hier even zit en uitrust?' 'Ja natuurlijk, blijf zitten.' Hij gaat weer naar binnen en komt even later met twee plakjes cake. Mjammie. Die smaken beter dan mijn Nederlandse boterham van gisteren. Of ik ook nog een espresso wil. Ja natuurlijk, kom maar door. Och jongens, meteen al op mijn eerste wandeldag komen de engelen aangevlogen. Ik weet niet wie er blijer is: ik met zijn cake en koffie, of hij vanwege mijn dankbaarheid. Blij loop ik weer verder, met die te zware rugzak, pijn in mijn schouders, hitte, ... en een enorme glimlach op mijn gezicht.
En na een paar dagen heb ik die glazige blik weer in mijn ogen als mensen me vragen waarom ik dit zo leuk vind. Waarom wandelen? Waarom met een rugzak? Waarom in je eentje? Waarom Italië? Waarom? Daarom!

MEDEDELING VAN HET BESTUUR

De najaarsbijeenkomst: het kan weer!

13 NOVEMBER IN DE ABDIJ VAN BERNE, HEESWIJK-DINTHER

Het organiseren van de najaarsbijeenkomst van de vereniging is ieder jaar een mooie klus: denk aan het vinden van een geschikte locatie om voldoende leden te kunnen ontvangen, in een ambiance die past bij de vereniging, bereikbaar per openbaar vervoer en met een programma dat interessant is voor wandelaars, fietsers en “leunstoelreizigers” etc.

Ondanks de nodige beperkingen is het bestuur blij dit jaar weer met de leden bij elkaar te kunnen komen. Helaas is evenwel het definitieve programma van de bijeenkomst bij de sluitingsdatum van deze OMNES nog niet bekend. Tegen de tijd dat deze OMNES bij u op de deurmat valt, heeft u alles over de najaarsbijeenkomst kunnen lezen op www.pelgrimswegen.nl en in de mail(s) die u van het bestuur ontvangt. Graag tot ziens op 13 november!

EMBRECHT BROEDERS

Waarom wordt iemand lid van onze Vereniging?

Mijn naam is Embrecht Broeders en ik ben sinds maart 2020 lid van de vereniging, na een Rome-voorbereidingsweekend bij hoeve Kafarnaüm in Vessem. Hier ben ik helemaal enthousiast geworden voor een pelgrimage naar Rome.

Halverwege de jaren negentig werd ik gegrepen door “het loopvirus”, toen ik problemen had met mijn rug. Dit is een virus dat gelukkig is gebleven. Ooit stond ik op het punt om naar Santiago de Compostella te gaan, maar dat kon toen niet doorgaan door omstandigheden in de werksfeer. De afgelopen jaren heb ik veel gelopen; dagtochten, maar ook meerdaagse tochten. Maar de ultieme uitdaging blijft om vanaf thuis in Oirschot naar Rome te wandelen. En dat gaat volgend jaar gebeuren; ik start 16 april 2022 en hoop begin augustus in Rome te zijn. De voorbereiding op de tocht is alleen al een feest. De route staat voor mij nu “vast”: Oirschot > Kornelimünster > Trier > Speyer > Konstanz > Morcote > Pavia > Via Francigena > Rome. Ik ga alleen de uitdaging aan. Dit is voor mij persoonlijk het pelgrimgevoel. Drie maanden teruggeworpen zijn op jezelf. Gedachtenspinsels, pijntjes, onzekerheden weg lopen en nieuwe inspiraties opdoen. Geestelijk en lichamelijk helemaal weer bijkomen. Dit is wat wandelen voor mij is. Het past ook helemaal in mijn werk als Tai Chi docent, bewegen om fysiek en mentaal tot rust te komen. Wie weet komen we elkaar ergens tegen.

En waarom werd u lid van de Vereniging Pelgrimswegen naar Rome? Stuur uw verhaal naar redactie@pelgrimswegen.nl en maak kans op plaatsing in de volgende OMNES.

MIJN TESTIMONIUM-ERVARING

SANDRA HAKKENS

Sandra Hakkens (47) uit Duizel in de Brabantse Kempen liep op 29 juni 2019 met haar toen 17 jaar oude zoon de Sint Pieterskerk binnen en voltooide daarmee hun gezamenlijke pelgrimstocht naar de Heilige Stad.
Haar zoon was vooral onder de indruk van het feit dat ze op een plaats kwamen waar andere bezoekers niet zomaar mogen komen. Ze vertelt: 'er stonden wachters bij een koord dat opzij werd gehaald. We werden naar de sacristie geleid waar aandachtig naar ons paspoort gekeken werd. We ervoeren het als een plechtig moment, heel bijzonder. We sloten daarmee een periode af. Met ons testimonium in de hand hebben we daarna de graven bezocht.'
Het was voor beiden een belangrijke afsluiting. 'Het geeft een gevoel dat je iets bereikt hebt, ook al hebben we maar een klein deel van de VF gelopen, van Siena naar Rome. Je maakt deel uit van de club. Ik vind het voornamelijk ook belangrijk omdat mijn zoon er trots op is. De tocht heeft veel indruk op hem gemaakt.'
Volgend jaar hopen moeder en zoon samen het St. Olavspad in Noorwegen te lopen.

De **Vereniging Pelgrimswegen naar Rome** is opgericht op 27 oktober 2007 te Houten. Zij wil de belangstelling voor pelgrims- en bezinningstochten naar Rome, te voet of op de fiets, vergroten en verdiepen.

Zij doet dit door:

- het beschikbaar stellen van informatie
- het uitwisselen van ervaringen
- het onderhouden van contacten met organisaties met vergelijkbare doelstellingen in binnen- en buitenland
- het verbreiden van kennis over tochten naar Rome en andere soortgelijke bestemmingen.

Op onze website **www.pelgrimswegen.nl** staat informatie voor wandelaars en fietsers over alle aspecten van het pelgrimeren naar Rome. Tenminste vier maal per jaar ontvang je een digitale nieuwsbrief en twee maal per jaar ontvang je dit magazine OMNES. In de maand november verwelkomen we alle leden en niet-leden op de jaarlijkse ontmoetingsdag.

Pelgrimsartikelen
Op onze website vind je de mogelijkheid diverse artikelen zoals speld, wimpel of badge te bestellen. Ook kun je daar alle informatie vinden met betrekking tot het lidmaatschap.

Bestuur van de Vereniging
Roel Kamerling voorzitter, Dick van Maanen vice-voorzitter, Femke Heemskerk secretaris, Bart van den Dolder, penningmeester, Henriët Griffioen, Robert Jansen en Rob de Vogel leden.

Redactie OMNES, nieuwsbrief, sociale media en website
Leo Baeten, Arnoud Boerwinkel (hoofdredactie OMNES), Theo Coolen, Everdiene Geerling (Facebook en Twitter), Luc Gregoir, Titia Meuwese (nieuwsbrief en website), Hans Overgoor, Arnold Spijker, Ben Teunissen (beeld- en tekstredactie), Guus Wesselink (contactpersoon vanuit het Bestuur).

Redactieadres
Henk Oomspad 11, 1034 WS Amsterdam.
redactie@pelgrimswegen.nl

Opmaak
Laura van Roemburg, Amsterdam.
www.lauravanroemburg.nl

Druk
Reliëfdrukkerij Bol, Leeuwerikweg 19, 5941 AL Velden.
© Vereniging Pelgrimswegen naar Rome
Oplage: 1.100 exemplaren

Fotoverantwoording
De foto op de omslag is gemaakt door Geri van Ittersum.
De foto op de achterkant is gemaakt door Luc Gregoir.

Val d'Orcia

Vanaf hier meanderen de cipressen de hemel in.
We volgden ze tot in hun verdwijnen, hun vervloeiende
verte: hoeve, stip, orgelpunt.
Wat achter ze wisten we niet. Hoopten we.
Er was geen haast, geen onrust, geen dwang.
Gedachten schiepen waarnaar we verlangden:
scheerschuimwolken boven zondoorstoven
golvingen vervoering, telkens weer en weer en nog,
het landschap waar we op zomeravonden vol moeheid
en geluk bleven van dromen.

Jan Vanmeenen